

[ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2013-2014]

Πτυχιακή εργασία

Θέμα: << Η Αλβανίδα γυναίκα στην Ελλάδα της κρίσης >>

Επιμέλεια: Ντρέτσα Νιφρίλντα Α.Μ. 2571

Επόπτρια Διπλωματικής Εργασίας: Τριλίβα Σοφία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	σελ.4
Εισαγωγή.....	σελ.5
Οικονομικοί μετανάστες αλβανικής καταγωγής.....	σελ.6
Ιστορική αναδρομή.....	σελ.6
Ελληνική μεταναστευτική πολιτική	σελ.7
Η μετανάστευση από την Αλβανία στην Ελλάδα.....	σελ.9
Στατιστικά στοιχεία.....	σελ.10
Αλβανοί και εργασία.....	σελ.11
Εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.....	σελ.13
Η γυναίκα μετανάστρια.....	σελ.15
Η θέση της γυναίκας μετανάστριας.....	σελ.16
Εργασία της γυναίκας μετανάστριας.....	σελ.17
Μέθοδος.....	σελ.19
Καταγραφή δεδομένων.....	σελ.19
Συμμετέχοντες.....	σελ.20
Ανάλυση δεδομένων.....	σελ.22
Αποτελέσματα της έρευνας.....	σελ.23

Αιτία μετανάστευσης των γυναικών μεταναστριών.....σελ.24	σελ.24
Η καθημερινότητα μετά την μετανάστευση.....σελ.26	σελ.26
Η καθημερινότητα μετά την οικονομική κρίση.....σελ.31	σελ.31
Μελλοντικά σχέδια.....σελ.34	σελ.34
Συζήτηση	σελ.37
Επίλογος	σελ.41
Βιβλιογραφία.....σελ.44	σελ.44
Παράρτημα	σελ.46

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή θα ασχοληθούμε με την γυναίκα μετανάστρια από την Αλβανία και συγκεκριμένα τις συνθήκες ζωής της στην Ελλάδα και πως αυτές έχουν μεταβληθεί στα χρόνια της κρίσης.

Ο σκοπός της ερευνάς μου είναι να αποκομίσω πληροφορίες για την ζωή των μεταναστριών στην Ελλάδα πριν και μετά την οικονομική κρίση και πως αυτή έχει επηρεάσει την ζωή τους. Επιμέρους στόχοι είναι και η συλλογή πληροφοριών σχετικά με τα χρόνια τους στην Ελλάδα, πότε ήρθαν, τι επαγγέλματα έχουν κάνει, ποιες ήταν οι συνθήκες εργασίας τους, τι αλλαγές βιώνουν τώρα και ποια είναι τα μελλοντικά τους σχέδια.

Για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός πραγματοποιήθηκε μια έρευνα στην οποία χρησιμοποιήσαμε την μέθοδο της συνέντευξης σε ένα δείγμα γυναικών αλβανικής καταγωγής που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα για πολλά χρόνια. Οι συνεντεύξεις αυτές μαγνητοσκοπούνταν, μετά την απομαγνητοφώνησή τους αναλύθηκαν με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης.

Τα ευρήματα της έρευνας ομολογώ πως δεν ήταν αυτά που περίμενα. Οι γυναίκες συνεντευξιαζόμενες δήλωσαν πως δεν έχουν βιώσει αλλαγές στη ζωή τους λόγω της οικονομικής κρίσης. Συνεχίζουν να παρέχουν σε αυτές και στις οικογένειες τους αυτά που χρειάζονται χωρίς να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες. Η μόνη αισθητή αλλαγή για αυτές που τους προκαλεί η κατάσταση αυτή στη χώρα είναι ο φόβος και η ανασφάλεια για το αύριο.

Οφείλω να ομολογήσω ότι η παρούσα έρευνα με χαροποίησε ιδιαίτερα γιατί είναι ένα θέμα που με αφορά άμεσα και λόγω της αλβανικής καταγωγής μου αλλά και ανεξάρτητα αυτής. Σαν παιδί μεταναστών μου φάνηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρον να ακούσω πως γυναίκες σαν την μητέρα μου βιώνουν την κατάσταση αυτή και πως μπορούν και τα βγάζουν πέρα παρά τις αντιξοότητες. Ωστόσο και ανεξαρτήτως της καταγωγής μου οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην Ελλάδα είναι ένα θέμα που αφορά άμεσα και τους Έλληνες πολίτες διότι οι μετανάστες πλέον αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της Ελλάδας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα έκανε την αρχή του το 1970 με μετανάστες από την Αίγυπτο και το Πακιστάν. Η μεγάλη όμως προσέλευση μεταναστών παρατηρήθηκε το 1980 με αρχές του 1990. Οι μετανάστες αυτοί προέρχονταν από γειτονικές χώρες όπως Αλβανία , Βουλγαρία και μικρός αριθμός παλινοστούτων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι οι αυξημένες μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα είναι άμεσα συνδεδεμένες με την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην ανατολική Ευρώπη και στα βαλκάνια. (Μουσούρου, 2010, σελ.221).

Το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών της Ελλάδας είναι αποτελούμενο από μετανάστες αλβανικής καταγωγής. Ωστόσο η Ελλάδα δεν παύει να αποτελεί μια πολυπολιτισμική χώρα που απαρτίζεται από ανθρώπους με διαφορετικούς πολιτισμούς, διαφορετική νοοτροπία ,διαφορετικό ιστορικό και κοινωνικό επίπεδο. Αυτή η διαφορετικότητα δημιουργεί την ανάγκη για ανασυγκρότηση και αναθεώρηση νόμων και κοινωνιών με σκοπό την ένταξη και την ενσωμάτωση των μεταναστών .

Στην παρούσα εργασία λοιπόν, θα γίνει μία θεωρητική αναφορά στις πολιτικές ένταξης που εφαρμόζει το ελληνικό κράτος για την ενσωμάτωση και ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα. Επίσης θα αναφερθούμε στην κρίση και θα παραθέσουμε και μια σειρά από προσωπικές εμπειρίες και απόψεις από ένα δείγμα γυναικών μεταναστριών από την Αλβανία για την ζωή τους στην Ελλάδα πριν και μετά την κρίση.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

Ιστορική αναδρομή

Όπως προαναφέρθηκε ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 παρατηρήθηκε είσοδος μεταναστών. Οι αριθμοί όμως ήταν πολύ μικροί και δεν επέφεραν σημαντικές αλλαγές στην ελληνική κοινωνία. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, όμως οι αριθμοί των μεταναστών αυξήθηκαν ραγδαία και άρχισε να φανερώνεται η ανάγκη για επανεξέταση της νομοθεσίας για το ζήτημα της μετανάστευσης.

Το 1990 έχουμε μαζική εισροή μεταναστών από τα Βαλκάνια, την ανατολική Ευρώπη και την Ασία που επέφεραν μεγάλες αλλαγές. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των μεταναστών ήταν αλλοδαποί αλβανικής καταγωγής. Οι αφίξεις περιελάμβαναν ακόμα και μετανάστες ελληνικής εθνοτικής καταγωγής όπως οι ρωσοπόντιοι παλιννοστούντες και οι Βορειοηπειρώτες. Σε μικρότερο βαθμό επικράτησε και ο επαναπατρισμός ελλήνων μεταναστών από την δυτική Ευρώπη, την Αμερική και την Αυστραλία, κάποιιοι απ τους οποίους αποσκοπούσαν να παραμείνουν στην Ελλάδα, ενώ άλλοι την χρησιμοποιούσαν ως πέρασμα με τελικό προορισμό τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, η πλειοψηφία των μεταναστών που ήλθαν τη συγκεκριμένη περίοδο στη Ελλάδα δεν είχαν τα απαραίτητα έγγραφα για την παραμονή τους στη χώρα κι έτσι αντιμετωπίζονταν ως παράνομοι οικονομικοί μετανάστες . (Μουσούρου, 2010, σελ.221).

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η νομοθεσία που ίσχυε μέχρι τότε να κριθεί ανεπαρκής διότι αδυνατούσε να συμβάλει στην αντιμετώπιση και βελτίωση της κατάστασης που δημιουργήθηκε στην χώρα αλλά αντίθετα από την ραγδαία αυτή αύξηση των μεταναστευτικών πληθυσμών δημιουργήθηκε ανησυχία και έτσι, κρίθηκε σκόπιμο να θεσπίσει μία διαδικασία νομιμοποίησης των μεταναστών που έφτασαν λαθραία πράγμα που έγινε το 1997. Το γεγονός αυτό της νομιμοποίησης των μεταναστών αποτελεί σταθμό στην μεταναστευτική ιστορία της Ελλάδας καθώς από τότε φάνηκε

να αναγνωρίζει ότι είχε πλέον μετατραπεί σε χώρα υποδοχής από χώρα αποστολής μεταναστών που ήταν πριν λίγα χρόνια.

Κάτι που αξίζει να σημειωθεί, είναι το γεγονός ότι η ελληνική πολιτεία είχε προβλέψει νομοθετικά μόνο για τους παλινοστούντες αντίθετα για τους μετανάστες που προέρχονταν από άλλες χώρες άργησε να κινηθεί νομοθετικά με την αρχή να γίνεται στα τέλη της δεκαετίας του 90. Η πιο πιθανή εξήγηση για το γεγονός αυτό είναι ότι οι αλλοεθνείς μετανάστες αντιμετωπίζονταν σαν μετανάστες που παρέμεναν για μικρό χρονικό διάστημα στην Ελλάδα, κάτι που ίσχυε τα πρώτα χρόνια αλλά άλλαξε δραστικά με τους μετανάστες να ‘τραβούν’ και τις οικογένειες τους εδώ και να εγκαθίστανται για μεγάλο χρονικό διάστημα και κάποιοι και μόνιμα (Μουσούρου, 2010, σελ.221).

Ελληνική μεταναστευτική πολιτική

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε αναλυτικότερα τις πολιτικές νομιμοποίησης και ένταξης των μεταναστών στην Ελλάδα. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 90, δεν υπήρχε το απαραίτητο νομοθετικό πλαίσιο για να ρυθμίσει τις εισροές μεταναστών. Έτσι ρυθμίστηκε ο πρώτος νόμος που είχε να κάνει με την ρύθμιση θεμάτων της μετανάστευσης. Αυτός ήταν ο νόμος 1975/1991 με τίτλο «Είσοδος, έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων και άλλες διατάξεις», που απέβλεπε στον περιορισμό της μετανάστευσης, τον αυστηρό έλεγχο των συνόρων και στην απέλαση των μεταναστών από την Ελλάδα (Ρήγα, 2007, σελ.154).

Στα μέσα της δεκαετίας του 90 μπήκε σε εφαρμογή ο νόμος αυτός με μαζικές απελάσεις μεταναστών που είχαν σκοπό την αποθάρρυνση των μη μόνιμων μεταναστών ώστε να εγκαταλείψουν την χώρα υπό τον φόβο της σύλληψης και της απέλασης ή να μην κάνουν καν την προσπάθεια να έρθουν. Η διαδικασία αυτή ήταν το πρώτο και μόνο μέτρο που λήφθηκε για το θέμα της μετανάστευσης και εφαρμόστηκε ως επί το πλείστον σε μετανάστες αλβανικής καταγωγής (Ρήγα, 2007, σελ.154).

Ωστόσο τα επόμενα χρόνια όλο και περισσότεροι μετανάστες κατέφταναν στην Ελλάδα και εγκαθίσταντο χωρίς να διαθέτουν τα νόμιμα έγγραφα για την παραμονή τους. Έγινε κατανοητό λοιπόν ότι η πολιτική της απέλασης και του αυστηρού ελέγχου των συνόρων δεν ήταν αρκετή. Έτσι η ελληνική κυβέρνηση συνειδητοποίησε ότι η μαζική νομιμοποίηση των μεταναστών ίσως ήταν η καλύτερη λύση. Θεσπίστηκαν λοιπόν στην συνέχεια δύο προεδρικά διατάγματα το 1997 και 1998 από το ΠΑΣΟΚ, τα οποία μαζί με τον νόμο 1975/91 αποσκοπούσαν στην νομιμοποίηση των λαθρομεταναστών στην Ελλάδα.

Το 2001 η κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ ψήφισε νόμο 2910/2001 με τίτλο «Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις», σύμφωνα με τον οποίο ο κάθε μετανάστης για να μπορεί να είναι νόμιμος έπρεπε να εξακολουθεί να εργάζεται νόμιμα (Τριανταφυλλίδου-Μαρούκης, 2010, σελ.111).

Στις 23 Αυγούστου 2005, η τότε κυβέρνηση ΝΔ ψήφισε νέο νόμο (3386/2005) που ρυθμίζει θέματα μετανάστευσης που αφορούσαν κυρίως προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής μεταναστών στη χώρα, θέματα απέλασης, λειτουργικά θέματα. Επίσης, έδινε τη δυνατότητα νόμιμης διαμονής στην Ελλάδα όσων είχαν λήξει οι άδειες διαμονής που είχαν πάρει με τον προηγούμενο νόμο. Ο Νόμος 3386/2005 τροποποιήθηκε τον Φεβρουάριου του 2007 με το νόμο 3536/2007, με τον οποίο γίνεται προσπάθεια μείωσης της γραφειοκρατίας που απαιτείται για την έκδοση αδειών νόμιμης παραμονής στην Ελλάδα, καθώς και προώθησης της κοινωνικής τους ένταξης. Και οι δύο τελευταίοι νόμοι απαρτίζονται από προγράμματα νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών της Ελλάδας και προσπάθειες βελτίωσης των συνθηκών παραμονής τους στην χώρα, μέσω της παροχής νόμιμης εργασίας και της κοινωνικής τους ένταξης (Τριανταφυλλίδου-Μαρούκης, 2010, σελ.111)

Η μετανάστευση από την Αλβανία στην Ελλάδα

Η πλειονότητα του μεταναστευτικού κύματος προς την Ελλάδα ήταν μετανάστες αλβανικής καταγωγής. Αιτία της επιλογής αυτής είναι η γεωγραφική εγγύτητα της Ελλάδας με την Αλβανία κάτι που καθιστά ευκολότερη την μετάβαση από την μια χώρα στην Ελλάδα.

Η άφιξη των μεταναστών από την Αλβανία χωρίζεται κυρίως σε δύο χρονικές περιόδους. Το 1990 αρχίζουν και καταφθάνουν μαζικά οι πρώτοι μετανάστες από την Αλβανία μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού καθεστώτος στην Ελλάδα. Η δεύτερη περίοδος της μαζικής άφιξης αλβανών μεταναστών είναι το 1997 όπου στην Αλβανία αρχίζει μια εποχή οικονομικής κρίσης λόγω της κατάρρευσης του συστήματος αποταμίευσης της (Μαρούκης, 2010, σελ. 174).

Οι μετανάστες που κατέφτασαν στην Ελλάδα τις δυο αυτές χρονικές περιόδους διακρίνονται επίσης σε δυο ομάδες. Η πρώτη ομάδα αποτελείται από αυτούς που έχουν αμιγώς αλβανική καταγωγή οι οποίοι κατέχουν Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας Ομογενούς διάρκειας τριών με δέκα χρόνων. Στην δεύτερη ομάδα ανήκουν εκείνοι με ελληνική εθνοτική καταγωγή οι οποίοι καθιερώθηκαν ως βορειοηπειρώτες και ισχύει διαφορετικό νομοθετικό πλαίσιο για αυτούς (Μαρούκης, 2010, σελ. 174).

Σημαντικό είναι να γίνει αναφορά και στα δημογραφικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας μετά την Αλβανική μετανάστευση. Σύμφωνα, λοιπόν, με την απογραφή του 2001 οι μετανάστες που βρίσκονται στην Ελλάδα είναι κατά 76% μεταξύ των ηλικιών 15 με 64, ενώ το 70% καλύπτουν οι ηλικίες 15-49. Επίσης αρκετά μεγάλο είναι το ποσοστό (21%) των παιδιών ηλικίας από 0 έως 14 ετών, πράγμα που δείχνει ότι οι αλβανοί μετανάστες δεν είναι πλέον μόνο μετανάστες που αναζητούν εργασία αλλά έχουν μετατραπεί σε οικογενειακούς μετανάστες που κατέφθασαν στην Ελλάδα και τελικά εγκαταστάθηκαν για πολλά χρόνια και έφτιαξαν οικογένειες (Κόκκαλη, 2011, σελ.227).

Στατιστικά στοιχεία

Απαραίτητο είναι να αναφέρουμε ορισμένα στατιστικά στοιχεία που αφορούν το μεταναστευτικό φαινόμενο, πόσοι δηλαδή είναι οι μετανάστες που κατέφθασαν ανά τα χρόνια στην Ελλάδα και πως κατανέμονται ανάλογα με το φύλλο, την ηλικία κ.ά. Αρχικά, οφείλουμε να παραθέσουμε τους πραγματικούς αριθμούς των μεταναστών που εισήλθαν στην Ελλάδα κατά χρονιά ξεκινώντας από το 2003 με 51.031 μετανάστες να φτάνουν στην χώρα, το 2004 κατέφθασαν 44.987, το 2005 66.351, το 2006 μετανάστευσαν στην Ελλάδα 95.239, το 2007 112.364 και τέλος το 2008 146.337. τα στοιχεία αυτά που προέρχονται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Frontex το 2009, δείχνουν μία ανοδική πορεία του αριθμού των μεταναστών που έφταναν στην χώρα κάθε χρόνο (Ρομπόλης, 2011, σελ.65).

Στη συνέχεια θα παραθέσουμε ορισμένα στατιστικά στοιχεία όπως αυτά διαμορφώθηκαν από την απογραφή του 2001. Κατ' αρχήν κυρίαρχη χώρα προέλευσης των μεταναστών είναι η Αλβανία με ποσοστό 57,4% και ακολουθούν η Βουλγαρία και η Ρουμανία με συνολικό ποσοστό 7,5%. Για την Κρήτη συγκεκριμένα, η οποία αποτελεί και την περιοχή εγκατάστασης του δείγματος που χρησιμοποίησα για την έρευνα μου, που θα παραθέσω αργότερα, οι μετανάστες προέρχονται από Αλβανία, Βουλγαρία, Γεωργία, Ρουμανία, Γερμανία, ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο, Ρωσία, Ουκρανία και Συρία.

Ο πραγματικός αριθμός μεταναστών που απογράφηκαν στην απογραφή του 2001 ανέρχεται στους 797.091 και αντιστοιχούν στο 7,3% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας. Από αυτούς το 54,5% είναι άντρες και το 45,5% γυναίκες και αντιστοιχούν στο 7,7% του πληθυσμού των ανδρών της χώρας και στο 6,3% του πληθυσμού των γυναικών αντίστοιχα. Εδώ μπορούμε να αναφέρουμε ότι υπάρχουν χώρες από τις οποίες κατάγονται μετανάστες αποκλειστικά ανδρικού φύλου, π.χ. Πακιστάν (96% άνδρες), Ινδία (93%), ενώ αντίστοιχα άλλες χώρες με καθαρά γυναικεία μετανάστευση, όπως είναι η Ουκρανία (74%) και οι Φιλιππίνες (72%).

Όσον αφορά στην ηλικία που έχουν οι μετανάστες, οι περισσότεροι (80%) βρίσκονται στην παραγωγική ηλικία των 15-64 ετών, ενώ το 17% είναι της νεαρής ηλικίας 0-14 και μόνο το 3,5% είναι ηλικία 65 ετών και άνω. Ακόμα, σχετικά με την

οικογενειακή τους κατάσταση, κατανέμονται σχεδόν κατά το ήμισυ. Δηλαδή, το 48,2% των μεταναστών είναι έγγαμοι, το 44,3% άγαμοι, το 3,3% χήροι και το 3% είναι διαζευγμένοι (Πουλοπούλου, 2009, σελ.36).

Αλβανοί και εργασία

Οι Αλβανοί μετανάστες της Ελλάδας εργάζονται στον αγροτικό και κτηνοτροφικό τομέα, σε ξενοδοχεία και κατοικίες ως υπηρετικό προσωπικό καθώς επίσης και σε βιοτεχνίες και οικοδομές ως εργάτες. Καλύπτουν εργατικές θέσεις οι οποίες είχαν μείνει κενές λόγω της ελληνικής μετανάστευσης και θέσεις που δεν προτιμά να ενασχοληθεί με αυτές ο γηγενής πληθυσμός της Ελλάδας (Μάρκου,2001).

Έτσι καταπιάνονται με εργασίες χαμηλού κύρους που καλύπτουν θέσεις ανειδίκευτων εργατών παρά το γεγονός ότι πολλοί από αυτούς στην χώρα καταγωγής τους έχουν σπουδάσει ή έχουν ήδη ενασχοληθεί με εξειδικευμένα επαγγέλματα. Με τον ερχομό τους όμως στην Ελλάδα παραγκωνίζουν την όποια εκπαίδευση ή ειδικευση διαθέτουν για να μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά (Κόντης, 2009, σελ. 301). Συνήθως οι άντρες εργάζονται σε οικοδομές και σκληρές χειρωνακτικές δουλειές ενώ οι γυναίκες σε οικίες και εργασίες που έχουν να κάνουν με την καθαριότητα.

Πολύ συχνό φαινόμενο για τους μετανάστες αλβανικής καταγωγής είναι να μην παρέχεται από τους εργοδότες τους κοινωνική ασφάλιση. Σε αυτό βοηθάει και ο χώρος εργασίας που αναφέραμε προηγουμένως ο οποίος είναι συνήθως απρόσιτος σε υπηρεσίες επιθεώρησης όπως για παράδειγμα η οικιακή εργασία. Όπως αναφέρει και ο Maroukis (221-237) οι μετανάστες δουλεύουν κυρίως άτυπα ωστόσο η νόμιμη δουλειά είναι αυτή που τους παρέχει προνόμια και δικαιώματα στην χώρα φιλοξενίας τους όπως για παράδειγμα έχοντας μια νόμιμη δουλειά εξασφαλίζουν τα απαραίτητα έγγραφα που τους βοηθάνε στην απόκτηση της άδειας παραμονής τους. Η άδεια παραμονής με την σειρά της τους προσφέρει το δικαίωμα να ταξιδέψουν ελεύθερα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Επιπλέον , η αγορά εργασίας προσφέρει στους μετανάστες την δυνατότητα να κοινωνικοποιηθούν και να ενταχθούν κοινωνικά και οικονομικά στην χώρα που τους

φιλοξενεί. Συγκεκριμένα οι Αλβανίδες γυναίκες που εργάζονται σε οικίες Ελλήνων έρχονται σε επαφή με τον τρόπο ζωής τους και την ελληνική κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα πράγμα που βοηθά πολύ στην ομαλή ένταξή τους , σε αντίθεση με τους άνδρες που η φύση των εργασιών τους δεν βοηθά το ίδιο στην κοινωνικοποίηση τους (Τριανταφυλλίδου-Μαρούκης, 2010, σε.189).

Όσον αφορά τον ρόλο που διαδραματίζουν οι μετανάστες στην οικονομία της Ελλάδας υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις. Από την μια υπάρχει η άποψη ότι οι μετανάστες βοηθούν σημαντικά στην οικονομία γιατί προσφέρουν φτηνά εργατικά χέρια και αναλαμβάνουν εργασίες που δεν θα αναλάμβανε ο γηγενείς πληθυσμός. Από την άλλη, υπάρχουν και αυτοί που υποστηρίζουν ότι οι μετανάστες απορροφούν θέσεις από τους έλληνες. Κατά γενική ομολογία, οι μετανάστες συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας της οικονομίας, δεν επιβαρύνουν το κοινωνικό κράτος, κοστίζουν ελάχιστα χωρίς να απαιτούν ασφάλιση από τους εργοδότες τους, γεγονός που μειώνει τα έξοδα παραγωγής και ακόμη, αναλαμβάνουν θέσεις εργασίας που ο γηγενής πληθυσμός δεν θα προτιμούσε να κάνει ή και θα απαξιούσε γιατί είναι χειρωνακτικές, κουραστικές και χαμηλόμισθες. (Λυμπεράκη- Πελαγίδης, 2000, σελ.27).

Σημαντικό είναι να αναφερθούν κάποια στατιστικά στοιχεία για τις εργασίες που αναλαμβάνουν οι αλβανοί μετανάστες. Οι αλβανίδες μετανάστριες αναλαμβάνουν εργασίες που έχουν να κάνουν με την καθαριότητα και φροντίδα οικιακών χώρων σε ποσοστό 72%. Οι άνδρες αλβανοί μετανάστες εργάζονται κυρίως σε τομείς αγροτικούς και κατασκευαστικούς σε ποσοστό 65%. Επίσης, το 21% των Αλβανών μεταναστών και των δύο φύλων ασχολούνται με την γεωργία, το 14% με τον τουρισμό, ενώ το 11% με την βιομηχανία. Ωστόσο στην Κρήτη όπου εργάζεται και το δείγμα της ερευνάς μου η ενασχόληση με τον τουρισμό καταλαμβάνει αρκετά μεγάλο ποσοστό. Σε γενικές γραμμές, όμως, είναι ξεκάθαρο ότι οι εργασίες που αναλαμβάνουν οι μετανάστες περιορίζονται σε ένα μικρό αριθμό κλάδων (Κοκκάλη, 2011, σελ.234).

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι μετανάστες βοηθάνε σημαντικά στην οικονομία της χώρας καθώς προσφέρουν φτηνά εργατικά χέρια και αναλαμβάνουν εργασίες που δεν αναλαμβάνει ή απαξίζει να αναλάβει ο γηγενής πληθυσμός και χωρίς κοινωνική ασφάλιση. Επίσης συνεισφέρουν στην αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου

Προϊόντος (ΑΕΠ), στην αύξηση των επενδύσεων με μειωμένα έξοδα και κατά συνέπεια μείωση των τιμών καταναλωτή, καθώς επίσης συμβάλλουν αισθητά στην αύξηση της απασχόλησης και του ανταγωνισμού στον εργασιακό τομέα και του προϊόντος παραγωγής.

Τα τελευταία χρόνια που η οικονομία της Ελλάδας πλήττεται από την κρίση δεν θα μπορούσαν να μείνουν ανεπηρέαστοι από την κατάσταση αυτή οι μετανάστες. Από το 2009 παρατηρείται σύμφωνα με την έρευνα Ελληνικού Εργατικού Δυναμικού μια αύξηση της ανεργίας για τους αλλοεθνείς πολίτες της χώρας μεγαλύτερη από αυτή του συνολικού πληθυσμού (Maroukis 2016:221-237). Επίσης ο πληθυσμός των μεταναστών στην Ελλάδα το 2010 έχει μειωθεί για πρώτη φορά μετά από είκοσι χρόνια. Αυτό γιατί οι μετανάστες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας καταφεύγουν στην λύση της επιστροφής στη χώρα καταγωγής τους ή μετακινούνται από την μια χώρα στην άλλη ανάλογα με τις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται (Triandafyllidou and Maroukis 2013).

Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας

Η πλειοψηφία των αλβανών μεταναστών μιλούν και κατανοούν την ελληνική γλώσσα σε αρκετά μεγάλο ποσοστό (82,3% και 91,7% αντίστοιχα) ωστόσο το ποσοστό αυτών που δυσκολεύονται να διαβάζουν και να γράφουν στα ελληνικά φτάνει το 26% (Χατζηδάκη, 2005, σελ.85). όσο περνάνε τα χρόνια όμως η ικανότητα των αλβανών μεταναστών να μιλούν , να κατανοούν και ακόμα και να γράφουν και να διαβάζουν βελτιώνεται σημαντικά (Εμκέ- Πουλοπούλου, 2009, σελ.80).

Η Ελλάδα προσφέρει την δυνατότητα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας στους μετανάστες μέσω προγραμμάτων ΟΑΕΔ και κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης. Ωστόσο λίγοι είναι οι μετανάστες που αξιοποιούν την δυνατότητα αυτή ,λόγω της πολύωρης εργασίας τους , την φροντίδα παιδιών και σπιτιού το πρόγραμμα τους είναι αρκετά βεβαρυσμένο για να τους επιτρέψει κάτι τέτοιο. Έτσι η όποια γνώση της ελληνικής διαθέτουν την αποκτούν μέσω των επαφών τους στο χώρο εργασίας τους (Κόντης, 2009, σελ. 309).

Συνεπώς η εκμάθηση των ελληνικών από τους μετανάστες αλβανικής καταγωγής επιτυγχάνεται μέσω των επαφών τους με τον γηγενή πληθυσμό είτε στον χώρο εργασίας τους είτε σε άλλες καθημερινές προστριβές. Σημαντικό ρόλο παίζουν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ο τύπος καθώς επίσης και η ατομική προσπάθεια που καταβάλει ο κάθε μετανάστης. Οι τρόποι που χρησιμοποιούν οι μετανάστες για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας είναι και ο λόγος που ενώ μιλούν και κατανοούν την ελληνική γλώσσα δυσκολεύονται στην γραφή της (Εμκέ- Πουλοπούλου, 2009, σελ.80).

Τα παιδιά των μεταναστών ωστόσο, που αποτελούν τους μετανάστες της δεύτερης γενιάς και έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει στην Ελλάδα μιλούν και γράφουν την ελληνική γλώσσα σε πολύ καλό έως και άριστο βαθμό. Σε αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι αποτελούν μέλη της ελληνικής σχολικής κοινότητας. Το θέμα της ελληνικής γλώσσας για τα παιδιά των μεταναστών είναι ένα θέμα που διχάζει τους γονείς. Από την μια οι γονείς δεν θέλουν τα παιδιά τους να χάσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα ξεχνώντας την αλβανική γλώσσα που είναι ένα απ'τα σημαντικότερα στοιχεία της ταυτότητας αυτής. Από την άλλη όμως η επιθυμία τους να πετύχουν τα παιδιά τους στην Ελλάδα τους οδηγεί στο να παραβλέπουν το γεγονός ότι τα παιδιά τους χρησιμοποιούν την αλβανική γλώσσα ελάχιστα έως καθόλου (Chatzidaki & Maligkoudi 2013).

Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας στους μετανάστες είναι καθήκον της ελληνικής κοινωνίας διότι προσφέρει σημαντικά οφέλη και στην Ελλάδα αλλά και στους μετανάστες της. Αυτό γιατί βοηθά τους μετανάστες να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία και να ζουν αρμονικά σε αυτήν εξαλείφοντας τον ρατσισμό και την ξеноφοβία. Επίσης οι μετανάστες γνωρίζουν καλύτερα την χώρα υποδοχής τους , μαθαίνουν τα δικαιώματά τους και τις υποχρεώσεις τους και παρεμποδίζεται έτσι η εκμετάλλευση τους με αποτέλεσμα να ζουν μια καλύτερη και ποιοτική ζωή. Από την άλλη, η έλλειψη της επαρκούς γνώσης της ελληνικής γλώσσας δημιουργεί προβλήματα στους μετανάστες ακόμα και στις πιο απλές καθημερινές τους δραστηριότητες και φυσικά σε κοινωνικά και πολιτικά θέματα που απαιτούν επαφή με έγγραφα (Καβουνίδη, 2003, σελ.117).

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η εκπαίδευση των ενήλικων και ανήλικων μεταναστών είναι μερίζουσα αξία διότι βοηθά στην ομαλή αλληλεπίδραση του γηγενούς

πληθυσμού με τους μετανάστες και στην υγιή συμβίωση τους. Επίσης δεδομένης της αυξανόμενης εισροής μεταναστών στην Ελλάδα είναι κοινό αποδεκτό ότι οι μετανάστες είναι πια αναπόσπαστο κομμάτι της.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΑ

Στις αρχικές έρευνες για τους μετανάστες η γυναίκα μετανάστρια δεν περιλαμβάνεται καθόλου στις διαδικασίες μετανάστευσης. Την δεκαετία του 1997 όμως η γυναίκα μετανάστρια άρχισε να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των ερευνητών γιατί αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός τους στις μεταναστευτικές εισροές και επακόλουθα στην αγορά εργασίας. Το ποσοστό των γυναικών μεταναστριών στην Ελλάδα φτάνει τα τελευταία χρόνια στο 45,47% (Ράπτη, σελ. 155, 2007).

Ο κύριος λόγος μετανάστευσης της αλβανίδας γυναίκας είναι να ακολουθήσει τον άνδρα της. Σύνηθες είναι αρχικά να καταφθάνουν στην Ελλάδα οι άνδρες αλβανοί μετανάστες για την αναζήτηση μιας καλύτερης οικονομικά ζωής να εργάζονται εποχιακά και πηγαionoέρχονται Ελλάδα- Αλβανία για να μην χάνουν και την επαφή τους με την οικογένεια τους. Όταν το τελευταίο ήταν πια πολύ δύσκολο να επιτευχθεί, οι γυναίκες σύζυγοι κατέφευγαν στην μετανάστευση με σκοπό την επανένωση της οικογένειας τους. Επίσης για να εγκατασταθούν οι αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα πληροί η προϋπόθεση ύπαρξης ενός συγγενικού προσώπου που ήδη διαμένει στην Ελλάδα. Όλα τα παραπάνω δείχνουν την σημασία που δίνουν στον θεσμό της οικογένειας οι μετανάστες αλβανικής καταγωγής (Κοκκάλη, 2011, σελ.236).

Οι συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες όμως που έχει μια οικογένεια, οδήγησε τις γυναίκες μετανάστριες στην αγορά εργασίας σε τομείς που έχουν να κάνουν με την καθαριότητα και την φροντίδα. Μικρό ποσοστό γυναικών οδηγήθηκε μέχρι και στην σεξουαλική εργασία χωρίς εξαναγκασμό (Καμπούρη, 2008, σελ.257).

Η θέση της γυναίκας μετανάστριας

Η γυναίκα μετανάστρια υφίσταται διττή περιθωριοποίηση από την μια λόγω του φύλου της και από την άλλη λόγω της καταγωγής της. Οι διακρίσεις με βάση το φύλο εντάσσουν τις γυναίκες σε οικονομικά αδύναμες ομάδες. Οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες που προσφέρονται σε γυναίκες μετανάστριες είναι ελάχιστες, με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο αναλφαβητισμός σε αυτές, κυρίως σε σύγκριση με τους άντρες. Ακόμη, σύμφωνα με την European Women's Lobby, οι γυναίκες υποφέρουν καθώς υποβαθμίζεται η αξιοπρέπεια τους και βιώνουν πολλές φορές σεξουαλική κακοποίηση (Σκλάβου, 2007, σελ. 144).

Σύνηθες επίσης είναι η γυναίκα να βιώνει τον ρατσισμό μέσα στο ίδιο της το φύλο. Συγκεκριμένα πολλές γυναίκες μετανάστριες πληρώνονται πολύ λιγότερα από την ελληνίδα εργαζόμενη στην ίδια δουλεία.

Η γυναίκα μετανάστρια βιώνει καθημερινά πλήθος προβλημάτων. Ξεκινώντας από την έλλειψη επαγγελματικής κατάρτισης σε συνδυασμό με την πεποίθηση που θέλει την γυναίκα να ασχολείται με τα οικοκυρικά, η γυναίκα μετανάστρια καθηλώνεται στο σπίτι. συνεπώς μη ερχόμενη σε επαφή με γηγενείς κατοίκους, δεν αναπτύσσει γλωσσική επάρκεια και αδυνατεί να επικοινωνήσει με το περιβάλλον. Η κοινωνική λοιπόν απομόνωση, η απώλεια αγαπημένων προσώπων που παρέμειναν στην χώρα καταγωγής της, η αβεβαιότητα για το μέλλον και η απότομη πολιτισμική και κοινωνική αλλαγή είναι παράγοντες που λειτουργούν ως πηγές άγχους και επιβαρύνουν ψυχολογικά τις γυναίκες αυτές.

Επιπλέον, η γυναίκα μετανάστρια συνήθως έχει και τον ρόλο της μητέρας όπως και η ελληνίδα γυναίκα, με την διαφορά ότι η μετανάστρια συνήθως έχει εξαντλητικά ωράρια εργασίας πράγμα που τις επιφέρει δυσκολίες στο να ασκήσει τον ρόλο της σωστά. Πολλές φορές δεν προλαβαίνει να βλέπει καν το παιδί της και να το διαπαιδαγωγεί. Επίσης, τα παιδιά των μεταναστών μαθαίνουν την ελληνική γλώσσα σαν μητρική τους γλώσσα κάτι που αδυνατεί να προλάβει η αλβανίδα μητέρα. Το γεγονός αυτό προκαλεί προβλήματα στην σχέση με το παιδί, από την μία γιατί δεν μπορεί να βοηθήσει το παιδί στο σχολείο και να το διαπαιδαγωγήσει και από την άλλη πολλές φορές αδυνατεί να επικοινωνήσει μαζί τους εξαιτίας της δυσκολίας στη γλώσσα (Λιάνα Σαλιαί, 2007, σελ. 172).

Τελειώνοντας, αξίζει να ειπωθεί ότι διακρίσεις κατά των γυναικών μεταναστριών εμφανίζονται και σε καταστάσεις όπως τον απόλυτο έλεγχο του συζύγου, την ενδοοικογενειακή βία, την επιφυλακτικότητα από τον κοινωνικό περίγυρο και συχνά πέφτουν θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης. Επίσης σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία η ένταξη και ενσωμάτωση των ανδρών μεταναστών φαίνεται να πραγματοποιείται ευκολότερα από εκείνη των μεταναστριών (Εμκέ- Πουλοπούλου, 2009, σελ.66).

Εργασία γυναίκας μετανάστριας

Όπως προαναφέραμε και παραπάνω οι γυναίκες μετανάστριες από την Αλβανία καταφθάνουν στην Ελλάδα με σκοπό την επανένωση της οικογενείας τους. Όμως επειδή η συμβίωση σε μια ξένη χώρα είναι αρκετά δύσκολη τουλάχιστον στις αρχές , οι γυναίκες αναγκάζονται να βγουν στην αγορά εργασίας. Συνήθως οι εργασίες με τις οποίες καταπιάνονται είναι ανειδίκευτες και χειρωνακτικές παρά το γεγονός ότι κάποιες από αυτές μπορεί να είναι εξειδικευμένες από την χώρα προέλευσης τους (Σκλάβου, 2007, σελ. 147).

Καταπιάνονται λοιπόν, με εργασίες που οι θέσεις τους είναι κενές από τον γηγενή πληθυσμό, θέσεις χαμηλού κόστους , χωρίς κοινωνική ασφάλιση και δικαιώματα. Όσον αφορά τον τομέα της μισθοδοσίας, υπάρχει και εκεί διαφοροποίηση ανάμεσα στα δυο φύλα. Συγκεκριμένα οι άντρες Αλβανοί λαμβάνουν μεγαλύτερους δεσμούς από τις γυναίκες αλβανίδες (Καβουνίδη, 2003, σελ.73). Με το πέρασμα του χρόνου όμως , οι συνθήκες βελτιώθηκαν. Τα πρώτα χρόνια μετά την άφιξη τους ήταν τα πιο δύσκολα ,όσο αυξάνονταν όμως τα χρόνια παραμονής παρατηρείται αύξηση μισθών , μείωση των ωρών εργασίας και ακόμα και ασφάλιση (Κόντης, 2009, σελ. 305).

Το είδος της εργασίας που καταπιάνονται οι γυναίκες μετανάστριες είναι αγροτικές επιχειρήσεις ή εργάζονται σαν οικιακοί βοηθοί φροντίζοντας παιδιά ή ηλικιωμένους. Αναλαμβάνουν ακόμα, καθαρισμούς κτιρίων και οικιών, τουριστικές- εποχιακές επιχειρήσεις, εστιατόρια, ταβέρνες, στην κουζίνα κ.ά. (Ρήγα, επιμέλεια: Σκλάβου, σελ. 157-158, 2007). Αυτές οι εργασίες που αναφέραμε καταλαμβάνουν το 80% του

συνόλου των εργασιών που απασχολούν γυναίκες αλβανίδες με σημαντικότερο αυτό της οικιακής βοηθού (42%). Με άλλα λόγια, η γυναίκα θεωρείται ότι προορίζεται για οικιακές δουλειές, επομένως κατά την κοινή γνώμη είναι πιο ικανή στους τομείς απασχόλησης που αφορούν το σπίτι για αυτό είναι και πιο περιζήτητη σε αυτούς (Καβουνίδη, 2003, σελ.60).

Έτσι οι γυναίκες μετανάστριες απασχολούνται κυρίως σε εργασίες που δεν επιθυμούν να αναλάβουν οι Ελληνίδες γυναίκες με αποτέλεσμα όχι μόνο να μην συμβάλλουν στην όξυνση της ανεργίας αλλά να αυξάνουν και την ζήτηση. Επίσης το γεγονός ότι οι Ελληνίδες αναθέτουν την φροντίδα του σπιτιού τους στις μετανάστριες συμβάλλει στο να αυξηθεί το ποσοστό απασχόλησης των ελλήνιδων έξω από το σπίτι (Καβουνίδη, 2003, σελ.60).

Ο τομέας της εργασίας θα μας απασχολήσει και παρακάτω. Θα προσπαθήσουμε να συλλέξουμε πληροφορίες για τις συνθήκες εργασίας των γυναικών αυτών τα πρώτα χρόνια που κατέφθασαν στην Ελλάδα, για την αντιμετώπισή τους από τους εργοδότες και κατά πόσο οι εργασίες τους πληρούσαν όλα όσα προβλέπει ο νόμος για την νόμιμη εργασία. Στη συνέχεια θα επικεντρωθούμε σε αυτό που αποτελεί και θέμα της εργασίας αυτής, δηλαδή θα προσπαθήσουμε να δώσουμε απάντηση στο κατά πόσο οι συνθήκες αυτές έχουν αλλάξει μετά την οικονομική κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια ,πως μιλούν οι Αλβανίδες γυναίκες για την ζωή τους στην Ελλάδα της κρίσης και ποιές αλλαγές κατονομάζουν σε ότι αφορά τη θέση τους μέσα στην ελληνική κοινωνία.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Καταγραφή δεδομένων

Αυτή η έρευνα εστιάζει στην επιρροή της χρηματοοικονομικής κρίσης στις ζωές των μεταναστριών από την Αλβανία και η φύση των ερωτημάτων που προκύπτουν απαιτεί την σε βάθος κατανόηση των ζώων των γυναικών μεταναστριών, δηλαδή είναι ιδεογραφική. Αυτό απαιτεί την εκ βάθους ανάλυση στο πως περιγράφουν την μεταναστευτική εμπειρία τους οι γυναίκες, τη ζωή τους μετά την απόφασή τους αυτή , τις αλλαγές που έχουν επέλθει σε αυτή και πως αντιλαμβάνονται και μιλούν για την οικονομική κρίση. Για να διερευνηθούν αυτές οι υποκειμενικές εμπειρίες χρησιμοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις.

Ημι-δομημένη συνέντευξη είναι η συνέντευξη που ναι μεν αποτελείται από συγκεκριμένες ερωτήσεις αλλά σου αφήνει την ελευθερία να προσθέσεις ή να αφαιρέσεις κάποια ερώτηση ανάλογα με τις ανάγκες της συζήτησης με τον συνεντευξιαζόμενο.

Η συλλογή των δεδομένων μας πραγματοποιήθηκε μέσα από τις ερωτήσεις των ημι-δομημένων συνεντεύξεων. οι συγκεκριμένες ερωτήσεις ήταν 12 και παραθέτονται παρακάτω στο παράρτημα με τον συνεντευξιακό οδηγό αλλά μέσα από αυτές τις ερωτήσεις και μέσα από τις συζητήσεις με τις γυναίκες προέκυπταν και άλλες ερωτήσεις που έφεραν στο φώς και άλλα ενδιαφέροντα θέματα. Οι συζητήσεις είχαν μια φυσική ροή ,αρχικά γνωριζόμασταν με την κάθε συνεντευξιαζόμενη ώστε να νιώσει άνετα και καθώς μιλούσαμε προέκυπτε η κάθε ερώτηση. Η αλβανική μου καταγωγή με βοήθησε να μην αντιμετωπίσω ιδιαίτερες δυσκολίες στην ερευνά μου. Όσον αφορά το δείγμα ήταν εύκολο μέσω κοινών γνωστών να μπορέσω να οδηγηθώ σε κάποιες γυναίκες ώστε να κάνω τις συνεντεύξεις.

Επίσης το γεγονός ότι μιλάω την αλβανική γλώσσα με βοήθησε αρκετά στην εκπόνηση των συνεντεύξεων διότι λόγω της δυσκολίας των γυναικών με την ελληνική γλώσσα προέκυπταν παρανοήσεις σε κάποιες ερωτήσεις. Έτσι εάν αντιλαμβανόμουν κάτι τέτοιο τους εξηγούσα την ερώτηση και στην αλβανική.

Παρόλα αυτά υπήρχε μια μικρή δυσκολία που αντιμετώπισα ιδιαίτερα στην αρχή κάθε συνέντευξης. Η δυσκολία των γυναικών να μιλήσουν άνετα την ελληνική γλώσσα, που προαναφέραμε, τους δημιούργησε ένα άγχος για το κατά πόσο θα μπορέσουν να ανταποκριθούν σωστά στις ερωτήσεις. Ύστερα από τις πρώτες ερωτήσεις αντιλήφθηκαν ότι τα πήγαιναν εξαιρετικά, πράγμα το οποίο σε συνδυασμό με το ευχάριστο και φιλικό κλίμα που προσπαθούσα να δημιουργήσω, τις έκανε να νιώσουν άνετα, να απαλλαγούν από τις ανησυχίες τους και να συζητήσουν μαζί μου με ελευθερία.

Συμμετέχοντες

Οι συμμετέχοντες ήταν γυναίκες μετανάστριες αλβανικής καταγωγής. Οι περισσότερες ζουν στην Ελλάδα από 10 χρόνια και πάνω, έχουν παιδιά και εργάζονται από την αρχή της νέας τους ζωής στην Ελλάδα. Ο τρόπος που ήρθα σε επαφή μαζί τους έγινε αρχικά από μια οικογενειακή φίλη και στη συνέχεια με την τεχνική της χιονοστιβάδας δηλαδή η πρώτη γυναίκα με παρέπεμψε στην επόμενη και ούτω καθεξής.

Η Μαρία είναι 50 ετών ζει στην Ελλάδα 15-16 χρόνια με τον σύζυγο της και τις δυο κόρες της οι οποίες είναι φοιτήτριες στο Ρέθυμνο. Μετανάστευσε στην Ελλάδα με σκοπό να ενώσει την οικογένεια της καθώς ο σύζυγος της είχε ήδη μεταναστεύσει χρόνια πριν από την ίδια. Ξεκίνησα να εργάζεται στην Ελλάδα από την δεύτερη κιάλας μέρα της άφιξης της μιας και ο ερχομός της συνέπεσε με την περίοδο έκδοσης των αδειών παραμονής κι έτσι εργάστηκε νόμιμα εξ'αρχής. Οι εργασίες οι οποίες έχει αναλάβει είναι καμαριέρα σε ξενοδοχεία την τουριστική περίοδο του χρόνου και τον υπόλοιπο καιρό αναλαμβάνει τον καθαρισμό οικιών.

Η Κατερίνα είναι 35 χρονών, ζει στην Ελλάδα τα τελευταία 15 χρόνια με τον σύζυγο της και τα δυο της παιδιά, ένα κορίτσι 12 ετών και ένα αγοράκι 5 ετών.

Μετανάστευσε στην Ελλάδα αμέσως μετά τον γάμο της για να βρίσκεται μαζί με τον σύζυγο της ο οποίος ζούσε και εργαζόταν εδώ. Τα πρώτα δυο χρόνια δεν εργαζόταν γιατί ήταν παράνομα στη χώρα. Ξεκίνησε να εργάζεται αφού απέκτησε τα απαραίτητα έγγραφα στην αρχή στην λάντζα εστιατορίων και τώρα εργάζεται ως καμαριέρα στο ίδιο ξενοδοχείο εδώ και πολλά χρόνια.

Η Στέλλα είναι 43 ετών ,ζει στην Ελλάδα 10-11 χρόνια με τον σύζυγο της και τα δυο της παιδιά , μια κόρη 21 ετών και έναν γιο 17 ετών. Ήρθε στην Ελλάδα για να ενωθούν σαν οικογένεια διότι και σε αυτήν την περίπτωση ο σύζυγος ζούσε και εργαζόταν εδώ μόνος του αρκετά χρόνια πριν από εκείνη. Εργάστηκε από την αρχή του ερχομού της παρά το γεγονός ότι δεν κατείχε την νόμιμη άδεια παραμονής. Οι δουλειές που έχει κάνει είναι στην λάντζα εστιατορίων και ως καμαριέρα σε ξενοδοχεία με το τελευταίο να συνεχίζει να κάνει και σήμερα. Τον χειμώνα αναλαμβάνει την φροντίδα σπιτιών καθώς πολλές φορές εργάζεται και στην συγκομιδή ελιάς κάτι πολύ σύνηθες για τους μετανάστες της Κρήτης.

Η Ελένη είναι 40 ετών και ζει στην Ελλάδα τα τελευταία 20-21 χρόνια. Όταν πρωτοήρθε ήταν έγκυος στο πρώτο της παιδί, σήμερα είναι μητέρα 4 παιδιών , ενός αγοριού 15 ετών και τριών κοριτσιών το ένα και μεγαλύτερο από τα οποία σπουδάζει στην Αλβανία, το άλλο κορίτσι είναι 12 ετών ενώ απέκτησε και πρόσφατα ένα μικρό κοριτσάκι. Μετανάστευσε στην Ελλάδα με τον σύζυγό της αμέσως μετά τον γάμο της για να φύγουν από την κλειστή κοινωνία που ζούσαν και να ξεκινήσουν την κοινή τους ζωή σε μια χώρα με καλύτερες προοπτικές για ένα καλύτερο μέλλον. Παρά την εγκυμοσύνη της εργάστηκε με το που έφτασε στην Ελλάδα κάνοντας μεροκάματα όμως, καθώς πέρα από την κατάστασή της το γεγονός ότι ήταν παράνομα στην χώρα δεν της επέτρεπε να βρει μια σταθερή δουλεία. Οι δουλειές με τις οποίες καταπιάστηκε ήταν αρχικά καθαρισμός ξενοδοχείων και σπιτιών , στη συνέχεια εργάστηκε σε εστιατόρια ,στην αρχή στην λάντζα και μετέπειτα ως βοηθός μάγειρα κάτι που κάνει μέχρι τώρα.

Η Ειρήνη είναι 30 ετών και ζει στην Ελλάδα 13 χρόνια με τον σύζυγο της και τα τρία της παιδιά, ηλικίας 12, 5 και 2 ετών. Μετανάστευσε στην Ελλάδα σε ηλικία 17 ετών με τον σύζυγο της αμέσως μετά τον γάμο τους με σκοπό της αναζήτηση μιας καλύτερης και οικονομικά πιο άνετης ζωής. Τον πρώτο χρόνο της στην Ελλάδα δεν εργάστηκε διότι ήταν παράνομη η διαμονή της, το δεύτερο χρόνο όμως απέκτησε την

άδεια παραμονής και ξεκίνησε την εργασία. την περίοδο αυτή συνέπεσε και η εγκυμοσύνη της στο πρώτο της παιδί και οι δυσκολίες πλήθυναν με αποτέλεσμα να αναγκαστεί να γυρίσει το παιδί στην μητέρα της στην Αλβανία ώστε να μπορεί να εργάζεται εδώ όσο περισσότερο μπορεί. Όταν οι συνθήκες καλυτέρευσαν πήρε το παιδί της πίσω στην Ελλάδα. Οι δουλειές που έχει αναλάβει είναι μόνο στον τομέα των εστιατορίων, αρχικά εργαζόταν στην λάντζα , μετέπειτα βοηθός μάγειρα και εδώ και 3 χρόνια εργάζεται ως μαγείρισσα.

Η Βασιλική είναι 39 ετών , ζει στην Ελλάδα 17 χρόνια με τον σύζυγο της και τα δύο τους παιδιά , ένα αγόρι 15 ετών και ένα κορίτσι 12 ετών. Πήρε την απόφαση να μεταναστεύσει στην Ελλάδα για να αναζητήσουν με τον σύζυγο της μια καλύτερη τύχη γι'αυτούς σε ένα μέρος που είχε προοπτικές σύμφωνα με τον σύζυγο της ο οποίος είχε ζήσει και πριν τον γάμο του εδώ. Τον πρώτο χρόνο παραμονής της στην Ελλάδα δεν εργάστηκε λόγω του φόβου της απέλασης καθώς και αυτή ήταν παράνομα στη χώρα. Από τον δεύτερο χρόνο έως και τώρα εργάζεται στο ίδιο ξενοδοχείο ως καμαριέρα και τους χειμερινούς μήνες που το ξενοδοχείο είναι κλειστό αναλαμβάνει την φροντίδα σπιτιών.

Ανάλυση δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων από τις συνεντεύξεις γίνεται με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Θεματική ανάλυση είναι η πλούσια περιγραφή του συνόλου των δεδομένων που πηγαιίνει πέρα από την απλή καταμέτρηση φράσεων ή λέξεων και δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις αντιλήψεις ,τα συναισθήματα και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων. Η ανάλυση αυτή προσφέρει μια προσιτή και ευέλικτη προσέγγιση των ποιοτικών δεδομένων (Braun & Clarke 2006:77-101).

Για να προχωρήσω στην ανάλυση του κειμένου μου με την μέθοδο αυτή ακολουθώ κάποια στάδια. Σαν πρώτο στάδιο πρέπει να εξοικειωθώ με τα δεδομένα μου, να κάνω ανάγνωση του κειμένου μου παραπάνω από μια φορά αν χρειαστεί και να σημειώσω τις κύριες ιδέες. Στη συνέχεια , ως δεύτερο στάδιο δημιουργώ κώδικες και ταξινομώ τα δεδομένα μου ανάλογα με τον κώδικα που θεωρώ ότι σχετίζονται. Στο

τρίτο στάδιο , διαταξινομώ τους κώδικες σε πιθανά θέματα και ακολούθως επανεξετάζω τα θέματα αυτά τελειώνοντας και το τέταρτο στάδιο. Τελειώνοντας την διαδικασία αυτή στο πέμπτο στάδιο καθορίζω ποια είναι τα θέματά μου και τα ονομάζω για να καταλήξω στο έκτο και τελευταίο στάδιο της διαδικασίας αυτής που είναι η παραγωγή της έκθεσης μου ή του κειμένου μου (Braun & Clarke 2006:77-101).

Οι θεματικές που προέκυψαν από την ανάλυσή μου ήταν τέσσερις, αρχικά η αίτια που οδήγησε τις γυναίκες από την Αλβανία στην μετανάστευση και πως βίωσαν την εμπειρία τους αυτή. Δεύτερο σημαντικό σημείο της ανάλυσης ήταν η ζωή τους τα πρώτα χρόνια της παραμονής τους στην Ελλάδα και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν κοινωνικά και συναισθηματικά όπως τις βίωσαν οι ίδιες. Στη συνέχεια επικεντρώθηκα στα συναισθήματα που προκαλεί η κρίση στην ζωή των γυναικών αυτών και τις αλλαγές που βιώνουν λόγω αυτής. Τελευταία θεματική που προέκυψε από τα λεγόμενα των γυναικών αυτών είναι πως και που τοποθετούν τον εαυτό τους και την οικογένεια τους στο έμμεσο και άμεσο μέλλον και ποιές είναι οι επιθυμίες τους για το αύριο.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι συμμετέχοντες μίλησαν με γλαφυρότητα για τις εμπειρίες τους και τα λεγόμενά τους ήταν κατατοπιστικά ως προς τι τους οδήγησε να εγκαταλείψουν τους αγαπημένους τους και την πατρίδα τους και να μεταναστεύσουν, για το πώς περιγράφουν την καθημερινότητά τους πριν και μετά την μετανάστευση , τις αλλαγές που ήρθαν στις ζωές τους , πως τις βίωσαν και τις αντιμετώπισαν, εάν εργάστηκαν από την αρχή και εάν εργάζονται και τώρα , τις δουλειές με τις οποίες καταπιάστηκαν , τις συνθήκες εργασίας και τις σχέσεις με τους εργοδότες. Στη συνέχεια προχωρώ έτσι και στο ζητούμενο των συνεντεύξεων που δεν είναι άλλο από τις αλλαγές που περιγράφουν ότι βιώνουν οι γυναίκες αυτές και οι οικογένειες τους στον εργασιακό

τομέα και στην καθημερινή τους ζωή μετά την οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Τελειώνοντας τις συνεντεύξεις τα λεγόμενά τους επικεντρώνονται στα μελλοντικά τους σχέδια και τις επιθυμίες τους για αυτές και τις οικογένειες τους. Στην αιτία της μετανάστευσης καθώς και στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν τα πρώτα χρόνια της παραμονής τους στην Ελλάδα τα λεγόμενα των συνεντευξιαζόμενων συμπίπτουν ενώ μικρές διαφορές παρατήρησα στο πως περιγράφουν ότι βιώνουν την ζωή τους μετά την κρίση. Το σημείο όπου οι απόψεις δίστανται είναι τα μελλοντικά τους σχέδια, πολλές από τις γυναίκες φαντάζονται τις ζωές τους και στο μέλλον στην Ελλάδα ενώ οι υπόλοιπες επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους την Αλβανία.

Να σημειώσουμε ότι οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε γυναίκες μετανάστριες αλβανικής καταγωγής που ζουν με τις οικογένειες τους στην Ελλάδα για παραπάνω από δέκα χρόνια. Επομένως όπου γίνεται λόγος για τις ερωτώμενες ή συνεντευξιαζόμενες αναφερόμαστε στο δείγμα αυτό. Επίσης να τονίσουμε ότι το δείγμα μας αποτελούταν από συγκεκριμένο πληθυσμό γυναικών μεταναστριών που ζουν σε συγκεκριμένη περιοχή της Κρήτης. Επομένως, τα αποτελέσματα μας αντανakλούν τις απόψεις και την ζωή του συγκεκριμένου δείγματος και δεν αναφέρονται και στις υπόλοιπες γυναίκες μετανάστριες που ζουν σε άλλες περιοχές της Ελλάδας πράγμα που σημαίνει πως το δείγμα μας μπορεί να κατέθεσε κάποιες εμπειρίες και απόψεις που δεν ισχύουν για τις μετανάστριες σε άλλες περιοχές της χώρας.

Αιτία μετανάστευσης στην Ελλάδα

“ήθελα να γίνουμε πάλι μια οικογένεια όπως παλιά”

Όλες οι συνεντευξιαζόμενες μετανάστευσαν για τον ίδιο λόγο, ο οποίος δεν ήταν άλλος από το κίνητρο της επανένωσης της οικογένειάς τους. Μπορεί να δήλωσαν ότι ήρθαν να αναζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης για αυτές και για την οικογένειά τους ωστόσο όλες συμφώνησαν πως πήραν την απόφαση να αφήσουν πίσω την πατρίδα τους και να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα διότι ο σύζυγος τους είχε ήδη μεταναστεύσει για να κερδίζει χρήματα και εκείνες δεν άντεξαν να ζουν χωριστά τους << ο άντρας μου έλειπε 5 χρόνια στη Ελλάδα ,τα

παιδιά ήταν μικρά όταν έφυγε, δεν τα είδε να μεγαλώνουν και εγώ ένιωθα ανασφάλεια μακριά του ήθελα να πάω να τον βρω, κάθε χρόνο αντί να συνηθίζω την απουσία του μου έλειπε και πιο πολύ >>. << Ήθελα να ενώσω την οικογένεια μου, δεν μπορούσα να ακούω τα παιδιά να ζητάτε τον μπαμπά τους και να μην κάνω τίποτα γι'αυτό >>. Πολλές φορές η απόφαση των γυναικών αυτών να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να πάρουν τον δρόμο της μετανάστευσης μόνες τους ή με τα παιδιά τους έβρισκε αντίθετες τις οικογένειες τους διότι ο δρόμος αυτός ήταν επικίνδυνος για μια γυναίκα μόνη και παράνομη και γιατί υπήρχε ο φόβος πως δεν θα ξαναγυρίσουν όπως για παράδειγμα στην Σ1 η οποία αντιμετώπισε την άρνηση των δικών της ανθρώπων όταν τους ανακοίνωσε ότι πάει να βρει τον σύζυγό της << όταν το ανακοίνωσα στον άντρα μου ότι θα πάω να τον βρω ήταν στην αρχή διστακτικός, φοβόταν, αλλά χαιρόταν παράλληλα γιατί θα ζούσαμε μαζί, όταν όμως το ανακοίνωσα στα αδέρφια μου αντέδρασαν πολύ άσχημα, ο μεγάλος μου αδερφός τσακώθηκε με τον άντρα μου , μου απαγόρευσε να το κάνω ,το ίδιο και οι αδερφές μου. Η ψυχολογία μου όταν έφευγα ήταν πολύ πεσμένη, από την μια ο φόβος για το τι θα ακολουθήσει, από την άλλη το γεγονός ότι πίκρανα την οικογένεια μου και ότι υπέβαλλα τα παιδιά μου σε αυτήν την δοκιμασία γιατί το ταξίδι ήταν πολύ επικίνδυνο. Περπατούσαμε 10 ώρες με τα πόδια μέχρι τα σύνορα και εκεί έπρεπε να κυλιόμαστε στα χώματα για να μην γίνουμε αντιληπτοί από τους αρμόδιους που φυλάνε τα σύνορα >>. Ωστόσο πέρα από την επανένωση της οικογένειας ,υπήρχαν και οι γυναίκες που μετανάστευσαν μαζί με τον σύζυγο τους για να αναζητήσουν μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Η Σ4 δήλωσε πως έφυγε από την Αλβανία μαζί με τον άντρα της γιατί επιθυμούσαν να ξεφύγουν από την κλειστή και συντηρητική κοινωνία που ζούσαν και να κάνουν μια νέα αρχή μαζί << Μόλις παντρευτήκαμε αποφασίσαμε να ξεκινήσουμε την κοινή μας ζωή κάπου με καλύτερες προοπτικές και μακριά από τον συντηρητισμό του χωριού μου και της Αλβανίας γενικά. Δεν άντεχα άλλο να με κατακρίνουν για το παραμικρό. Ακόμα και το γεγονός ότι έμεινα έγκυος αμέσως μετά τον γάμο μου το κατέκριναν αρνητικά υπονοώντας πως έμεινα έγκυος όσο ήμουν ακόμα αρραβωνιασμένη κάτι απαράδεκτο για εκείνη την εποχή>>. Συμπεραίνουμε λοιπόν πως η αίτια μετανάστευσης των ανδρών ήταν η αναζήτηση εργασίας και μιας καλύτερης οικονομικά ζωής ωστόσο για τις συζύγους το κίνητρο και η αφορμή ήταν να επανασυνδεθούν με τους πρώτους.

Όσον αφορά το μεταναστευτικό τους ταξίδι ο μεγαλύτερος αριθμός των ερωτώμενων δήλωσε πως ήρθε αμέσως στην Κρήτη, ενώ ο σύζυγός τους είχε πρωτύτερα ζήσει σε άλλα μέρη της Ελλάδας, ενώ κάποιες από αυτές έζησαν αρχικά σε άλλα μέρη της Ελλάδας με τον σύζυγο τους και στο τέλος κατέληξαν και εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη. Μπορούμε να αναφέρουμε ενδεικτικά την Θεσσαλονίκη και τα Γιάννενα << Τον πρώτο χρόνο ζήσαμε στη Θεσσαλονίκη γιατί ο σύζυγος μου ήταν και πρωτύτερα εκεί , επίσης το γεγονός ότι ήταν κοντά στη χώρα μας και μπορούσαμε να πάμε οδικώς μας έκανε να νιώθουμε ότι δεν έχουμε ξενιτευτεί τελείως >> Είναι εμφανές ότι σαν πρώτο τους προορισμό οι νέοι τότε μετανάστες προτιμούσαν να μείνουν σε τόπους βορειότερους, που βρίσκονταν εγγύτερα στην πατρίδα τους, ίσως γιατί ήταν ακόμα κάτι πρωτόγνωρο για αυτούς και απέφευγαν να απομακρυνθούν από τα σύνορα και να καταφύγουν στην νότια και νησιώτικη Ελλάδα. Ωστόσο εκείνες που ήρθαν και εγκαταστάθηκαν κατευθείαν στην Κρήτη δήλωσαν πως είχαν συγγενικά τους πρόσωπα εδώ κάτι που τους έκανε να νιώθουν πιο ασφαλής με την επιλογή τους αυτή , συγκεκριμένα ανέφεραν πως ήταν καθησυχαστικό για αυτές σε ένα άγνωστο περιβάλλον να έχουν κάποιο συγγενικό ή φιλικό τους πρόσωπό να τους στηρίζει και να απαλύνει την δυσκολία που αντιμετώπιζαν τα πρώτα χρόνια << ήρθαμε Κρήτη γιατί ζούσε ο αδερφός μου εδώ και τα ανίψια μου και οι προοπτικές για να δουλέψεις ήταν πολλές γιατί η τουριστική κίνηση εκείνη την εποχή ήταν αυξημένη. Με τον καιρό ήρθανε και άλλοι συγγενείς μου και τώρα ζούσε στην ίδια περιοχή , στις χαρές είμαστε μαζί στις λύπες μαζί , νιώθω πως είμαι στον τόπο μου εφόσον έχω τους ανθρώπους μου κοντά. Η μόνη στιγμή που ένιωσα μετανάστρια ήταν τα περασμένα Χριστούγεννα που έφυγαν όλοι για Αλβανία και εγώ λόγω οικονομικής δυσχέρειας έμεινα εδώ>>.

Η καθημερινότητα μετά την μετανάστευση

Οι αλλαγές που επήλθαν στις ζωές των γυναικών αυτών με τον ερχομό τους στην Ελλάδα ήταν τρομερά μεγάλες όπως περιγράφουν και οι ίδιες. Εγκαταλείπουν την πατρίδα τους, αφήνουν πίσω γονείς , αδέρφια, φίλους συνήθειες και φεύγουν για το άγνωστο. Όμως η επανένωση της οικογένειας τους, το γεγονός ότι ζούσαν μαζί με τους συζύγους τους και τα παιδιά τους ,όπου υπήρχαν παιδιά, τους έδινε δύναμη να αντιμετωπίσουν οποιαδήποτε δυσκολία ερχόταν στο προσκήνιο. Άλλωστε παίρνοντας

τον δρόμο της μετανάστευσης είχαν προετοιμαστεί να αντιμετωπίσουν πολλές δυσχέρειες και προβλήματα και έφυγαν οπλισμένες με θάρρος και δύναμη.

‘‘ζούσαμε κρυφά σαν τους κλέφτες, φοβόμουνα να κυκλοφορήσω’’

Ερχόμενες στην Ελλάδα οι γυναίκες αυτές έπρεπε να μάθουν να ζουν με τον φόβο καθώς οι πέντε από τις έξι γυναίκες του δείγματος μας δεν διέθετε τα απαραίτητα έγγραφα για την νόμιμη παραμονή τους με εξαίρεση την Σ1 η οποία την τρίτη μέρα της διαμονής της στην Ελλάδα κατέθεσε τα απαραίτητα δικαιολογητικά για την απόκτηση της άδειας παραμονής << Με το που έφτασα στην Ελλάδα , την δεύτερη μέρα με πήγαν σε μια δουλειά , την τρίτη μέρα για να φτιάξω τα χαρτιά μου, όλα έγιναν πολύ γρήγορα>>. Για τις υπόλοιπες η διαδικασία αυτή άργησε 1-2 χρόνια να πραγματοποιηθεί με αποτέλεσμα οι γυναίκες αυτές να ζουν με τον φόβο της σύλληψης και της απέλασης σε κάθε τους βήμα. Έτσι τα πρώτα 2 χρόνια απέφευγαν να κυκλοφορήσουν, παρέμεναν κλεισμένες στο σπίτι τους αναλαμβάνοντας τα οικοκυρικά και την φροντίδα των παιδιών τους << τον πρώτο χρόνο έβλεπα μόνο τους τέσσερις τοίχους του σπιτιού μου, δεν έβγαινα καθόλου από το σπίτι ,το μόνο που έκανα είναι να φροντίζω το σπίτι και να μαγειρεύω, φοβόμουνα να κυκλοφορήσω γιατί εάν μας αντιλαμβανόντουσαν ότι δεν είχαμε χαρτιά μας καλούσαν την αστυνομία>>.

‘‘δεν μπορούσα να συνεννοηθώ με τα αφεντικά , άλλα μου λέγανε αυτοί να κάνω και άλλα έκανα εγώ, έκλαιγα πολύ..’’

Όταν ξεκίνησαν να βγαίνουν στην αγορά εργασίας τα προβλήματα πολλαπλασιάστηκαν. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι γυναίκες του δείγματος μου ήταν η γλώσσα. Το γεγονός ότι δεν ήξεραν την ελληνική γλώσσα δυσχέραινε πολύ την προσπάθεια τους να ενταχθούν στον εργασιακό χώρο. Το σημαντικότερο πρόβλημα ήταν ότι δεν μπορούσαν να συνεννοηθούν με τους εργοδότες τους , δεν καταλάβαιναν ποια ακριβώς εργασία ζητάει ο εργοδότης και πως έπρεπε να την κάνουν. Πολλές φορές διαφορετικά πράγματα ζητούσε ο εργοδότης και διαφορετικά έκαναν εκείνες. Με αποτέλεσμα παρόλη την προσπάθεια τους να μην μπορούν να αποδώσουν με τον τρόπο που έπρεπε και η συναισθηματική κατάσταση των γυναικών αυτών να επηρεάζεται αρνητικά << Δεν ήταν και η καλύτερη περίοδος

η αλήθεια να λέγεται, στην δουλειά ήμουν τρεις μέρες εδώ τρεις μέρες εκεί, δεν ήξερα την γλώσσα και εάν δεν ξέρεις να συνεννοηθείς δεν μπορείς να κάνεις τίποτα, δυσκολεύεται παντού>> << Δεν ξέραμε την γλώσσα και δεν μπορούσαμε να αποδώσουμε αν και προσπαθούσαμε με νύχια και με δόντια>>. Επιπροσθέτως , το γεγονός ότι δεν γνώριζαν να μιλάνε ελληνικά έδινε πάτημα σε κάποιους να τις εκμεταλλεύονται. Συγκεκριμένα ,όπως αναφέρουν οι ίδιες, πολλές φορές έκαναν μια επαγγελματική συμφωνία με κάποιον εργοδότη να βρίσκονται στο εργασιακό προσωπικό του για κάποιους μήνες και με συγκεκριμένο μισθό, πράγμα που δεν πραγματοποιούνταν ποτέ .Αντίθετα μετά το πέρας της δουλειάς έμεναν απλήρωτες με την δικαιολογία ότι παρενόησαν τα λεγόμενα του εργοδότη λόγω της αδυναμίας τους να μιλούν την ελληνική γλώσσα .<< Οι εργοδότες μας χρησιμοποιήσουν να κάνουμε τις δουλειές τους και μετά μας ή απλήρωτες ή μας έδωχαν ενώ άλλα είχαμε συμφωνήσει στην αρχή>>.

Οι εργασίες με τις οποίες καταπιάστηκε το δείγμα μας είχαν να κάνουν ως επί το πλείστον με τον τομέα της καθαριότητας. Η πλειοψηφία των γυναικών αυτών ανέφερε πως από την στιγμή που ξεκίνησαν να εργάζονται στην Ελλάδα απασχολούνται σε ξενοδοχεία ως καμαριέρες , σε σπίτια Ελλήνων ως οικιακοί βοηθοί και υπήρχαν και χρονικοί περίοδοι που εργάστηκαν στην λάντζα εστιατορίων. Ενώ δυο από τις γυναίκες του δείγματος, ξεκίνησαν αρχικά να εργάζονται στην λάντζα και στη συνέχεια με τα χρόνια πέρασαν στο πόστο του βοηθού μάγειρα και σήμερα τελικά εργάζονται ως μαγείρισσες σε δυο πολύ καλά εστιατόρια παρά το γεγονός ότι δεν είχαν την εμπειρία ούτε προϋπηρεσία σε κάτι τέτοιο.

Εκ των πραγμάτων , οι γυναίκες αυτές δεν διέθεταν προϋπηρεσία σε κανένα τομέα εργασίας διότι στην χώρα καταγωγής τους όπως μου ανέφεραν δεν είχαν εργαστεί ποτέ. Αυτό γιατί όλες οι γυναίκες του δείγματος ήταν από χωριό μεγαλωμένες σε κλειστή κοινωνία και με διαφορετική νοοτροπία από αυτήν που γνώρισαν εδώ, μια νοοτροπία που ήθελε τα κορίτσια μετά την αποφοίτηση τους από το σχολείο να παντρεύονται αμέσως και όταν ήδη ήταν παντρεμένες δεν έβγαιναν στην αγορά εργασίας , αρμοδιότητα τους ήταν η φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών. << Στο χωριό που μεγάλωσα εγώ και σε όλα τα χωριά της Αλβανίας νομίζω, οι γυναίκες προορίζονται για να παντρευτούν , αυτός είναι ο σκοπός μας οπότε ούτε το σχολείο συνεχίζαμε ούτε δουλεύαμε πουθενά απλά μαθαίναμε να μαγειρεύουμε να φροντίζουμε το σπίτι μας από πολύ μικρή ηλικία. Όσες δεν παντρεύονταν μέχρι τα

19-20 θεωρούνταν πως “έμειναν στο ράφι “. >>. << Η μόρφωση για μας ήταν προνόμιο των αντρών , θυμάμαι χαρακτηριστικά πως ήθελα μετά το γυμνάσιο να συνεχίσω και στο λύκειο και οι γονείς μου αντέδρασαν ,δεν με άφηναν. Με έστειλαν να βγάξω τα πρόβατα για βοσκή και όταν με είδαν πως έπαιρνα βιβλία μαζί μου να διαβάζω μου τα πέταξαν στο ποτάμι. Ο αδερφός μου από την άλλη ήθελε να παρατήσει το σχολείο και του έταξαν ποδήλατο για να μην το κάνει>>. Έτσι ερχόμενες εδώ, ήρθαν αντιμέτωπες με μεγάλες αλλαγές στη ζωή τους, ξεκίνησαν να εργάζονται κάτι πρωτόγνωρο για αυτές ,να έχουν τα δικά τους χρήματα και ήρθαν σε επαφή με έναν άλλο χώρο πέρα από αυτόν της οικίας τους. <<Η πρώτη δουλειά που έκανα ήταν να καθαρίσω το σπίτι μιας Ελληνίδας στη γειτονιά που έμενα, μου φαινόταν τόσο περίεργο που πλήρωναν κάποιον άλλο να κάνει τις δουλειές του σπιτιού και περίεργο που θα έπαιρνα λεφτά για κάτι που κάνω ούτως ή άλλως. Αργότερα κατάλαβα πως θεωρούσα αυτονόητο να φροντίζεις το σπίτι σου καθημερινά γιατί δεν είχα κάτι άλλο να κάνω, τώρα που έχω καθημερινή δουλειά παραμελώ και εγώ το σπίτι μου πολλές φορές >>.<< Όταν πήρα τα πρώτα μου χρήματα στο χέρι μου ένιωσα πολύ περήφανη , πήγα και πήρα δώρα στα δυο μου κορίτσια και τα άφησα στο τραπέζι. Μόλις τα είδε η μικρή φώναξε στη μεγάλη : έλα να δεις τι μας πήρε ο μπαμπάς. Δεν πίστευαν πως τα πήρα εγώ, είχαν μάθει αλλιώς>>. << Με τον ερχομό μου εδώ άλλαξαν πολλά, είχα την δουλειά μου , τα χρήματα μου και μαζί με αυτά πολλά πράγματα που δεν είχα ποτέ στην Αλβανία>>.

Όσον αφορά τις συνθήκες εργασίας όλες ανεξαιρέτως δήλωσαν ευχαριστημένες με αυτές. Το ωράριό τους ήταν κανονικό και ο μισθός αρκετά ικανοποιητικός αν συλλογιστεί κανείς ότι δεν υπολόγιζαν καν να εργασθούν. Το γεγονός ότι όλες άρχισαν να εργάζονται αφότου απέκτησαν τα απαραίτητα έγγραφα για την νόμιμη παραμονή τους εδώ τους έδινε το δικαίωμα να είναι ασφαλισμένες σε κρατικό κοινωνικό ταμείο και να δικαιούνται τα εκάστοτε επιδόματα , πράγμα πολύ ανακουφιστικό και βοηθητικό γι'αυτές την δύσκολη εκείνη περίοδο που έκαναν μια νέα αρχή. <<Οι μεγάλες δυσκολίες ήταν πριν κάνουμε τα χαρτιά μας, μετά και οι δουλειά ήταν σταθερή δεν πηγαίναμε από δω και από κει πια ,και τα χρήματα καλά , παίρναμε και δώρο Χριστουγέννων και δώρο Πάσχα δηλαδή έναν επιπλέον μισθό κάθε φορά. Μας κολλούσαν και ένσημα και έτσι το χειμώνα βγαίναμε στο ταμείο ανεργίας και είχαμε κάποια λεφτά από το κράτος να περνάμε το χειμώνα μας>>. Οι σχέσεις με τους εργοδότες τους όσο περνούσαν τα χρόνια γινόντουσαν και καλύτερες

δηλώνουν, καθώς τις γνώριζαν καλύτερα δημιουργήθηκε μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ τους. Χαρακτηριστικά η Σ1 ανέφερε πως την περίοδο που εργάζονταν ως οικιακή βοηθός σε δυο σπίτια και οι δυο εργοδότες της ,της έδωσαν αντικλείδι του σπιτιού για να μπορεί να πηγαίνει οποια ώρα της ημέρας είχε εκείνη ελεύθερη ακόμα και εάν οι ιδιοκτήτες δεν βρίσκονταν στο σπίτι. << Νιώθω ευγνώμων που μου εμπιστεύονται τα σπίτια τους αλλά επίσης νιώθω μεγάλη ευθύνη , δεν θέλω να χαθεί ούτε καρφίτσα απ'τα σπίτια αυτά>>. Αυτή ήταν και η μόνη γυναίκα από το δείγμα μας που δήλωσε πως δεν αντιμετώπισε ποτέ ρατσιστικές συμπεριφορές και μια διαφορετική αντιμετώπιση λόγω της καταγωγής της.

‘μας κοιτούσαν σαν εξωγήινους, σαν καημένους ‘

Οι υπόλοιπες 5 συνεντευξιαζόμενες επισήμαναν πως η διαφορετική αντιμετώπιση που εισέπρατταν από το γηγενή πληθυσμό ήταν κάτι που δυσκόλεψε ακόμα περισσότερο την καθημερινότητά τους ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια. Στον τομέα της εργασίας ,για παράδειγμα, καλούνταν να αναλάβουν τις πιο δύσκολες και βαριές δουλειές στο άκουσμα της αλβανικής καταγωγής τους ακόμα και εάν εργάζονταν με άλλες γυναίκες μετανάστριες. << Εργαζόμουν σε ένα ξενοδοχείο ως καμαριέρα μαζί με δυο άλλες γυναίκες , μια Ελληνίδα και μια μετανάστρια από την Ρουμανία και μια μέρα σε ένα δωμάτιο που καθάριζε μια από τις άλλες δυο γυναίκες δημιουργήθηκε ένα πρόβλημα στην τουαλέτα και το αφεντικό ζήτησε από μένα να το κάνω, ένιωσα τόσο άσχημα αλλά δεν μπορούσα να πω και όχι , εάν γινόταν σήμερα θαμίλαγα, τότε δεν μιλούσα απλά άκουγα>>. Επίσης όπως αναφέρουν και οι ίδιες, έπρεπε να αποδεικνύουν συνέχεια την αξία τους και να κάνουν δυο φορές καλύτερα την δουλειά τους από κάποια άλλη γυναίκα. << Θυμάμαι άκουσα πως μια κυρία ζητάει γυναίκα να καθαρίσει το σπίτι της σε εβδομαδιαία βάση και πήγα, όταν έμαθε πως είμαι από την Αλβανία φοβήθηκε μην κλέψω και με ακολουθούσε κατά πόδας σε όλα τα δωμάτια που καθάριζα. Την επόμενη βδομάδα έμαθα πως πήρε άλλη γυναίκα από άλλη χώρα ωστόσο μετά από καιρό με κάλεσε η ίδια και μου είπε πως καμία δεν έκανε την δουλειά όπως εγώ>> << Έπρεπε να αποδεικνύω σε όλους ότι δεν είμαι κλέφτρα , πολλές φορές αφήναν λεφτά στο πάτωμα επίτηδες για να δουν εάν θα τα πάρω ή όχι. Στην καθημερινότητά τους αντιμετωπίζονταν με δυσπιστία και πολλές

φορές αισθάνονταν ότι ο γηγενής πληθυσμός τις κοιτούσε με λύπηση ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια. << Μας κοιτούσαν περίεργα και για το ντύσιμό μας, δεν είχαμε ρούχα και δεν ξέραμε και να ντυθούμε , βάζαμε ότι είχαμε , σκισμένα ξεθωριασμένα .Όπως έλεγε και η μάνα μου όμορφο ρούχο είναι το καθαρό>>. Στη συνέχεια ,με το πέρασμα των χρόνων οι μετανάστες αλβανικής καταγωγής πλήθαιναν ολοένα και περισσότερο και οι ντόπιοι συμβιβάστηκαν και συνήθισαν να συνυπάρχουν μαζί τους. Όταν οι Έλληνες άρχισαν να δέχονται τους μετανάστες τότε και οι δεύτεροι προσαρμόστηκαν και ένιωσαν ενταγμένοι στην Ελληνική κοινωνία.

Η καθημερινότητα τα χρόνια της κρίσης

Δημιουργώντας τις ερωτήσεις για τις συνεντεύξεις που θα πραγματοποιούσα στις γυναίκες μετανάστριες από την Αλβανία είχα στο μυαλό μου οι ερωτήσεις αυτές να ακολουθούν ένα συγκεκριμένο άξονα. Να κατανέμονται δηλαδή σε αυτές που αφορούν την ζωή τους πριν την κρίση και σε αυτές που αναφέρονται στα χρόνια μετά την κρίση θεωρώντας πως δυο είναι οι περίοδοι στην ζωή τους με τις μεγαλύτερες αλλαγές. Μετά το πέρας των συνεντεύξεων όμως ήταν φανερό από τα λεγόμενα των γυναικών πως γι'αυτές η ζωή τους χωριζόταν σε τρεις φάσεις.

Η πρώτη φάση περιγράφηκε και ως η πιο δύσκολη γιατί ήταν η περίοδος που οι γυναίκες μετανάστριες κατέφτασαν στην Ελλάδα. Ήταν τα πρώτα χρόνια τους σε μια ξένη χώρα όπου οι κάτοικοι της δυσκολεύονταν να τις δεχτούν, οι ίδιες είχαν φύγει μακριά από τις οικογένειες τους, ήρθαν αντιμέτωπές με την αγορά εργασίας για πρώτη φορά ,δεν γνώριζαν την γλώσσα και δυσκολεύτηκαν να προσαρμοστούν και να ενταχθούν στην Ελληνική κοινωνία.

Η δεύτερη φάση στην ζωή των γυναικών μεταναστριών ήρθε μετά την προσαρμογή τους στην Ελλάδα και αυτή ήταν και η καλύτερη περίοδος της ζωής τους ως μετανάστριες όπως περιγράφουν και οι ίδιες. Μετά την πάροδο των πρώτων δύσκολων χρόνων οι γυναίκες αυτές είχαν την εργασία τους, τα δικά τους χρήματα με τα οποία μπορούσαν να συμβάλλουν στα οικονομικά της οικογένειας τους ή να ικανοποιήσουν και κάποιες δικές τους ανάγκες. Μετά την νομιμοποίηση της παραμονής τους, επίσης, οι συνθήκες εργασίες καλυτέρευαν, οι μισθοί αυξάνονταν καθώς μάθαιναν και οι ίδιες την δουλειά καλύτερα και είχαν πλέον εργασιακά δικαιώματα και προνόμια τα οποία τηρούνταν. Η οικονομικά άνετη -σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια – ζωή τους τους έδινε την δυνατότητα να καλύπτουν τις ανάγκες των παιδιών τους και να τους προσφέρουν όλα αυτά που στερήθηκαν στην Αλβανία και όλα αυτά που τα έκαναν να νιώθουν ένα και να μην ξεχωρίζουν από το γηγενή πληθυσμό. Εκείνα τα χρόνια αποτελούσαν και την πιο φωτεινή περίοδο της ζωής τους, πέρα από το γεγονός ότι μπορούσαν να καλύψουν τις ανάγκες τους, άρχισαν να ονειρεύονται, να κάνουν σχέδια για το μέλλον τους και το μέλλον των παιδιών τους, να ελπίζουν ότι το αύριο τους επιφυλάσσει κάτι καλύτερο.

Τα τελευταία χρόνια όμως, η οικονομική κρίση έχει επιφέρει πολλές αλλαγές στις ζωές των Ελλήνων πολιτών και φυσικά και των μεταναστών που ζουν και εργάζονται σε αυτή τη χώρα. Η αισιοδοξία και η ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο έχουν δώσει την θέση τους στην ανασφάλεια και στο φόβο για το τι επιφυλάσσει το μέλλον όπως μας αναφέρουν και οι ίδιες οι μετανάστριες περιγράφοντας την τρίτη φάση της ζωής τους στην Ελλάδα, μετά την οικονομική κρίση. Οι μισθοί τους έχουν μειωθεί, τα επιδόματα που λάμβαναν από το κράτος επίσης, και οι δουλειές πια είναι πολύ λίγες. << Οι μισθοί είναι πολύ λιγότεροι πια και όλα τα υπόλοιπα είναι στα ύψη, τα επιδόματα και όλα λιγοστεύουν οι ώρες όμως δουλείας παραμένουν ίδιες>>. << Τότε μπορούσα να κάνω και πέντε δουλειές εάν είχα την δύναμη τώρα δεν υπάρχουν τόσες δουλειές>>. Ωστόσο αξιοσημείωτο είναι ότι στην ερώτηση κατά πόσο έχει αλλάξει η ζωή τους μετά την κρίση οι περισσότερες εκ των συνεντευξιζόμενων γυναικών δήλωσαν πως δεν βιώνουν ιδιαίτερα μεγάλες αλλαγές και ούτε αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην καθημερινότητα τους. Άλλωστε συγκρίνοντας την καθημερινότητά τους τώρα με αυτήν των πρώτων χρόνων στην Ελλάδα σαφώς τα πράγματα είναι πολύ καλύτερα γι'αυτές και σε οικονομικό και σε κοινωνικό επίπεδο. Όπως ανέφεραν και οι ίδιες, πάντα είχαν ένα περιορισμένο τρόπο ζωής χωρίς περιττά έξοδα και

πολυτέλειες και αυτόν εξακολουθούν να έχουν και τώρα. << Μέχρι στιγμής δεν έχουμε νιώσει την κρίση, γιατί ακόμα εργαζόμαστε , οι δουλειές μας είναι ίδιες εδώ και χρόνια και με τα χρόνια τα χρήματα γίνονται πιο πολλά , μας γνωρίζουν τα αφεντικά, μας εμπιστεύονται και εμείς ξέρουμε καλύτερα την δουλειά>>. <<Εμείς πάντα κάναμε περιορισμένη ζωή οπότε έχουμε συνηθίσει σε αυτό ,δεν κάναμε ποτέ πλούσια ζωή για να έχουμε φοβερές ελλείψεις τώρα >>. Το μόνο που έχει αλλάξει είναι πως κάνοντας την ίδια ζωή με παλαιότερα , τώρα δεν έχουν την δυνατότητα να εξοικονομήσουν πολλά χρήματα. <<Κάνουμε ότι κάναμε και παλιά απλά τώρα μένουν πολύ λιγότερα στην άκρη>>. Επίσης ,συμπλήρωσαν πως η κινδυνολογία των μέσων μαζικής ενημέρωσης τις έχει γεμίσει φόβο και ανασφάλεια και δεν γνωρίζουν τι θα συμβεί αύριο. << Δεν έχουν αλλάξει πολλά πράγματα απλά με όλα αυτά που ακούμε έχουμε τρομάξει, όλοι χάνουν τις δουλειές τους, φοβόμαστε και εμείς για το αύριο, μην μείνουμε χωρίς δουλειά γι'αυτό περιοριζόμαστε για να νιώθουμε πιο σίγουροι και ασφαλείς>>. Ο φόβος ,λοιπόν για το εάν θα εργάζονται αύριο τις έχει κάνει να περιορίζονται και να σκέφτονται περισσότερο την διαχείριση των χρημάτων τους σε σχέση με την προ κρίσεως εποχή. Ωστόσο υπήρχαν και δυο γυναίκες από το δείγμα που ανέφεραν πως η ζωή τους έχει δυσκολέψει κατά πολύ τα τελευταία χρόνια λόγω της κρίσης. Οι δυο αυτές γυναίκες ήταν πολύτεκνες και αυτό ήταν που δυσκόλεψε περισσότερο την κατάσταση. <<Έχουν αλλάξει οι συνθήκες γιατί είμαστε πενταμελής οικογένεια , ήρθαν και τα τρία παιδιά μαζί με την κρίση οπότε δυσκολέψανε ούτως ή άλλως τα πράγματα >>. << Σε σχέση με παλιά είναι δύσκολη η καθημερινότητα αλλά με 4 παιδιά ούτως ή άλλως είναι δύσκολη η ζωή απλά την καταλαβαίνω την διαφορά με τότε , για παράδειγμα ενώ σαν πολύτεκνη δικαιούμαι επίδομα πολυτεκνίας τώρα πια δεν λαμβάνω καμιά βοήθεια από το κράτος>>. Οι περικοπές που έχει εφαρμόσει η ελληνική κυβέρνηση μπορεί να μην επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τον ιδιωτικό τομέα που είναι αυτός που κατά κύριο λόγο απασχολεί τους μετανάστες ωστόσο τα επιδόματα που προσέφεραν μεγάλη βοήθεια σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού τείνουν να καταργηθούν.

Μελλοντικά σχέδια

Τελευταίος άξονας που συζητήσαμε με τις ερωτώμενες είναι πως φαντάζονται την ζωή τους σε μερικά χρόνια, που θα ήθελαν να βρίσκονται εκείνες και τα παιδιά τους, με μία φράση, τα μελλοντικά τους σχέδια. Έτσι, ξεκινώντας από το αν θέλουν να μείνουν στην Ελλάδα ή αν σκέφτονται σαν προοπτική για το μέλλον να παλιννοστήσουν 4 από τις 6 συνεντευξιαζόμενες ομολόγησαν ότι προτιμούν να παραμείνουν στην Ελλάδα, γιατί έχουν αγαπήσει την Ελλάδα σαν πατρίδα τους, εδώ γέννησαν τα παιδιά τους, τα είδαν να μεγαλώνουν, οι μεγαλύτερες αναμνήσεις της ζωής τους τις έζησαν εδώ. Επίσης εδώ έχουν συνηθίσει να ζουν, έχουν προσαρμοστεί στην ελληνική νοοτροπία και στον τρόπο ζωής και δεν θα μπορούσαν να ξαναπροσαρμοστούν στον αλβανικό τρόπο ζωής μετά από τόσα χρόνια απουσίας. << Η Ελλάδα είναι μέσα στο μυαλό και στην καρδιά μου δεν μπορώ να την σβήσω, είμαι 20 χρόνια εδώ είναι η μισή μου ζωή, οι αναμνήσεις μου οι γέννες των παιδιών, το μέγαλωμα τους >>. << Στην Ελλάδα φαντάζομαι το μέλλον μου, μόνο εάν μείνω χωρίς δουλειά θα γυρίσω πίσω. Μ'αρέσει η Ελλάδα, η θάλασσα, το καλοκαίρι, η ηρεμία, την αγαπώ αυτή την χώρα>>. Ωστόσο οι επιρροές της οικονομικής κρίσης στην οικογενειακή τους οικονομία είναι κάτι που τις κάνει να σκέφτονται και την περίπτωση της επιστροφής. Εν ολίγοις ανησυχούν ότι δεν θα έχουν δουλειά και ότι η οικονομική στενότητα θα τους αναγκάσει να γυρίσουν πίσω, καθώς για εκείνους απαραίτητη προϋπόθεση για να μείνουν στην χώρα μας είναι να εργάζονται και να συντηρούντα οικονομικά.<< Όσο έχουμε δουλειά θέλω να μείνουμε εδώ, εάν μείνουμε όμως άνεργοι δεν έχουμε τι να κάνουμε εδώ χωρίς λεφτά, χωρίς σπίτι, χωρίς τίποτα, στην χώρα μου τουλάχιστον θα έχω'' ένα κεραμίδι πάνω απ'το κεφάλι μου''>>. Από την άλλη η Σ4 και η Σ5 είναι οι μοναδικές που παραδέχτηκαν ότι προτιμούν να γυρίσουν πίσω, όχι γιατί δεν περνάνε καλά ή γιατί δεν αγαπούν την Ελλάδα αλλά γιατί ότι και να γίνει και όσα χρόνια και να παραμείνουν στην Ελλάδα, η Αλβανία είναι πατρίδα τους και την νοσταλγούν. << Το μέλλον μου το σκέφτομαι στην Αλβανία γιατί με ''τραβάει'' η χώρα μου, τα παιδιά μπορεί να έχουν συνηθίσει τον τρόπο ζωής εδώ όμως κάτι μέσα τους, τους κάνει να μην νιώθουν άνετα, έχουν βιώσει τον ρατσισμό και θέλω να είμαι όπου νιώθουν τα παιδιά μου άνετα. Αλλά και οικονομικά δεν με κρατάει κάτι εδώ, εάν είναι να πεινάσουμε ας πεινάσουμε στην

χώρα μας>>. << Κάθε μέρα το σκέφτομαι να γυρίσω και δεν θέλω να το αργήσω πολύ γιατί εάν ξεκινήσουν τα παιδιά το σχολείο θα είναι δύσκολο να τα ξεκόψουμε >>.

“δεν μπορούμε ούτε να μείνουμε ούτε να φύγουμε είμαστε και εδώ και εκεί, στα σύνορα..”

Ωστόσο όταν ερωτήθηκαν τι είναι αυτό που τους κάνει να παραμένουν στην Ελλάδα παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και την νοσταλγία για τα αγαπημένα τους πρόσωπα και για την πατρίδα τους ήταν φανερό από τα λεγόμενα τους ότι, ακόμα και γι αυτές που επιθυμούν την επιστροφή, δεν έχουν άλλη επιλογή. Όπως μας περιέγραψαν και οι ίδιες η κατάσταση που επικρατεί στη χώρα τους όσον αφορά το οικονομικό κομμάτι είναι ίδια με αυτήν της Ελλάδας, ευκαιρίες για δουλειές δεν υπάρχουν ούτε για τον πληθυσμό της χώρας πόσο μάλλον γι'αυτούς που λείπουν για χρόνια. <<Είναι ίδια η κατάσταση εδώ και εκεί, μπορεί να είναι και λίγο χειρότερα εκεί δεν υπάρχουν δουλειές, ενώ εδώ έχω την δουλεία μου τα παιδιά μου σπουδάζουν εδώ είναι ο τόπος μου πια.>> << Δεν έχουν δουλειές οι συγγενείς μου στην Αλβανία θα βρω εγώ; >> Επίσης η μετακίνησή τους σηματοδοτεί γι'αυτές μια νέα αρχή, ένα νέο ξεκίνημα από το μηδέν που θα τους επιφέρει τα ίδια αποτελέσματα και εάν μια νέα αρχή που κοστίζει οικονομικά και συναισθηματικά δεν επιφέρει κάτι καλύτερο στη ζωή σου δεν υπάρχει λόγος να γίνει. << Εάν δεν μου στοίχιζε αυτή η μετακίνηση θα την έκανα, όμως είναι μια αλλαγή που θα μου στοιχίσει και οικονομικά και ψυχολογικά και δεν νομίζω να αλλάξει κάτι ως προς το καλύτερο, ίδια θα είναι η κατάσταση και εδώ και εκεί, δεν μπορούμε ούτε να μείνουμε εδώ ούτε να πάμε Αλβανία ούτε να πάμε και άλλού>>. Εάν και θεωρητικά οι μετανάστες φαίνεται να έχουν το πλεονέκτημα της επιλογής στην πραγματικότητα βρίσκονται σε μια μετέωρη κατάσταση, στην Ελλάδα είναι ξένοι και στην Αλβανία μετά από τόσα χρόνια απουσίας αισθάνονται και εκεί ξένοι << Θα γυρίσω στον τόπο μου αλλά θα είμαι ξένη>>.

“εάν ξαναγυρίσω θα είμαι δυο φορές μετανάστης”

Έπειτα η συζήτηση μεταφέρθηκε στα παιδιά, που είναι και ο σημαντικότερος λόγος της παραμονής τους εδώ, τα οποία σύμφωνα με τα λεγόμενα των μητέρων τους θέλουν να παραμείνουν στην Ελλάδα. Δεν επιθυμούν να γυρίσουν στην Αλβανία μιας και έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, εδώ ζουν, εδώ πηγαίνουν σχολείο, εδώ έχουν

επισυνάψει φίλιες κλπ. Για εκείνα πατρίδα τους είναι η Ελλάδα, καθώς την Αλβανία την επισκέπτονται λίγες φορές τον χρόνο. Δεν έχουν μάθει να ζουν εκεί ούτε να την θεωρούν πατρίδα τους.<< Οι κόρες μου σπουδάζουν εδώ , σκέφτονται να μείνουν εδώ να συνεχίζουν την ζωή τους εδώ. Δεν σκέφτονται την επιστροφή στην Αλβανία , νιώθουν την Ελλάδα πατρίδα τους>>. << Τα παιδιά μου έχουν ξεκινήσει το σχολείο εδώ, είναι πολύ δύσκολο να τους πάρουμε στην μέση των σχολικών τους ετών και να γυρίσουμε, θα είναι πολύ δύσκολο για αυτά >>. Ωστόσο, στην ερώτηση τι θέλουν οι ίδιες οι συνεντευξιαζόμενες για τα παιδιά τους, οι γνώμες ήταν διχασμένες. Τέσσερεις από τις γυναίκες δήλωσαν ότι θέλουν τα παιδιά τους να παραμείνουν στην Ελλάδα γιατί εδώ έχουν φτιάξει την ζωή τους και γιατί εδώ έχουν καλύτερες προοπτικές για ποιοτική ζωή. << Στην Ελλάδα θα έχουν μια καλύτερη ζωή ,η Αλβανία είναι πολύ συντηρητική χώρα για να μπορέσουν να πραγματοποιήσουν τα όνειρα τους.>>. Αντιθέτως, οι υπόλοιπες δυο γυναίκες υποστήριζαν ότι επιθυμούν για τα παιδιά τους να γυρίσουν πίσω γιατί δεν θέλουν να μην γνωρίσουν καθόλου την χώρα καταγωγής τους. Θα ήθελαν να ζήσουν τα παιδιά τους στην Αλβανία για να την αγαπήσουν και να νιώσουν ότι είναι πατρίδα τους << Θα ήθελα κάποια στιγμή να γυρίσουν πίσω τα παιδιά μου και να ζήσουν στην Αλβανία, δεν γνωρίζουν καθόλου την χώρα τους , την επισκέπτονται κάθε 2-3 χρόνια και δεν την νιώθουν χώρα τους πράγμα που με στεναχωρεί πολύ >>. << Θέλω να προλάβω να γυρίσω πίσω νωρίς, τώρα που είναι μικρά ακόμα τα παιδιά μου , για να δημιουργήσουν παρέες και την ζωή τους εκεί , να προσαρμοστούν αμέσως, άμα αργήσω φοβάμαι πως δεν θα θέλουν να γυρίσουν πίσω>>.

Τελειώνοντας τις συνεντεύξεις μου με τις γυναίκες μετανάστριες ζήτησα να μου περιγράψουν την εμπειρία τους αυτή της μετανάστευσης με μια παρομοίωση. Αρχικά δυσκολεύτηκαν να συνοψίσουν σε μια φράση την μεγάλη αυτή πορεία της ζωής τους που περιελάμβανε και δυσάρεστες και ευχάριστες στιγμές αλλά μετά από λίγη σκέψη κατέληξαν σε μια παρομοίωση που περιέγραφε επακριβώς τον τρόπο με τον οποίο έβλεπαν την πορεία αυτή. <<Ένα ταξίδι στο άγνωστο, που ξεκινάς χωρίς να ξέρεις τον προορισμό ,ούτε τι θα βρεις εκεί που θα πας , ούτε πότε θα γυρίσεις και εάν>> ,<<Ένας δρόμος που δεν τελειώνει ποτέ νομίζεις ότι φτάνεις αλλά δεν φτάνεις ποτέ και συνεχίζεις να προχωράς>>. << Μια καταναγκαστική επιλογή >>, <<Πολύ δύσκολός δρόμος που ποτέ δεν μου άρεσε αλλά έπρεπε να τον περπατήσω>> ,<< Επιλογή που τελικά μας βγήκε σε καλό >> Είναι κάποιες από τις απαντήσεις που

έδωσαν οι γυναίκες στην ερώτηση αυτή. Η πιο ενδιαφέρουσα απάντηση ήταν της Σ4 η οποία αναφέρει πως η μετανάστευση γι' αυτήν είναι σαν να γεννάς ένα παιδί και να το μεγαλώνει άλλη μάνα παρομοιάζοντας τον εαυτό της με το παιδί, την Αλβανία με την βιολογική μάνα και την Ελλάδα με την μάνα που μεγαλώνει το παιδί.<< Όσο φτωχή και κακιά να είναι η βιολογική σου μάνα ένα παιδί πάντα έχει ανάγκη την μητέρα του, και για μένα η Αλβανία δεν είναι τέλεια φυσικά γι' αυτό και έφυγα, εάν μου έλεγες τι θα άλλαζα μπορεί να άλλαζα και τα πάντα ωστόσο είναι η χώρα μου , την αγαπάω>> Έτσι γι' αυτήν η Αλβανία είναι η μάνα της που σίγουρα δεν αποτελεί την ιδανική χώρα και θα άλλαζε πολλά σε αυτήν εάν μπορούσε , όμως δεν παύει να την αγαπά και να την αναζητά όπου κι αν βρίσκεται.

Συζήτηση

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσω να παρουσιάσω συνοπτικά τα σημαντικότερα σημεία και συμπεράσματα από τα δεδομένα της έρευνας όπως τα εξέθεσα παραπάνω. Αρχικά, όπως είδαμε και στην βιβλιογραφία οι περισσότεροι μετανάστες από την Αλβανία έρχονται σε δύο φάσεις. Αρχικά, στις αρχές του 1990 με την πτώση του σοσιαλιστικού καθεστώτος, και έπειτα την περίοδο μετά το 1997, με την εμφάνιση νέας οικονομικής κρίσης στην χώρα λόγω της κατάρρευσης του συστήματος αποταμίευσης στην Αλβανία (Μαρούκης, 2010, σελ. 174). Η μετανάστευση λοιπόν, είναι ένα φαινόμενο που έχει παρουσιαστεί στην Ελλάδα πάνω από είκοσι χρόνια και αυτό επιβεβαιώνεται από τις χρονολογίες που κατέφθασαν οι ερωτώμενες στην χώρας μας αλλά κυρίως από εκείνες τις χρονολογίες άφιξης των συζύγων τους. Οι

τελευταίες αφορούν κυρίως τις χρονιές 1991-1992 πράγμα που αποδεικνύει ότι το φαινόμενο της μετανάστευσης συμβαίνει στην χώρα μας πολλά χρόνια.

Οι λόγοι της μετανάστευσης από την Αλβανία είναι κυρίως οικονομικοί και αφορούν τους άντρες μετανάστες. Εκείνοι έφτασαν στην Ελλάδα με την προοπτική για μία καλύτερη και πιο ποιοτική ζωή, αναζήτησαν εργασία για να μπορέσουν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην και να βελτιώσουν την ζωή τους. Έπειτα ακολούθησε η γυναικεία μετανάστευση, κατά κύριο λόγο, οι γυναίκες μετανάστριες ακολουθούν τον σύζυγο τους. Δηλαδή, οι γυναίκες δεν μεταναστεύουν με εργασιακά κίνητρα, αλλά με αφορμή την οικογενειακή επανένωση. Έτσι, τονίζεται η έμφαση και σημασία που δίνουν οι μετανάστες αλβανικής καταγωγής στον οικογενειακό θεσμό. (Κοκκάλη, 2011, σελ.236). Το γεγονός αυτό αποδεικνύουν οι ερωτώμενες από τις οποίες πέντε στις έξι απάντησαν πως ο λόγος που της παρακίνησε να μεταναστεύσουν ήταν η ανάγκη τους να ενωθούν με τον σύζυγο τους , να ζουν μαζί σαν μια οικογένεια. Μάλιστα, ένα άλλο σημείο της βιβλιογραφίας που επιβεβαιώνουν οι ερωτώμενες μας είναι πως η απόφαση για εγκατάσταση στην Ελλάδα όχι μόνο προϋποθέτει την ύπαρξη στην χώρα υποδοχής κάποιου άλλου συγγενικού προσώπου αλλά, ακόμα περισσότερο, συχνά μοιράζονται την ίδια στέγη με ένα ή περισσότερα συγγενικά μέλη (Κοκκάλη, 2011, σελ.236). Συγκεκριμένα όλες οι ερωτώμενες δήλωσαν πως διάλεξαν την Κρήτη να εγκατασταθούν διότι ζούσε ήδη κάποιο συγγενικό τους πρόσωπο. Μια από αυτές δήλωσε πως αρχικά μοιραζόταν την ίδια στέγη με την οικογένεια του αδελφού του συζύγου της.

Εκείνες εξ αρχής δεν ήρθαν με σκοπό να εργαστούν. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου και για την ανάγκη για επιβίωση, οι γυναίκες μετανάστριες εισήχθησαν στην αγορά εργασίας, καταλαμβάνοντας θέσεις κυρίως εργασίας σε οικιακές υπηρεσίες και φροντίδα. (Καμπούρη, 2008, σελ.257). Το ίδιο και οι ερωτώμενες μας ο τομέας εργασίας τους αφορά κυρίως ξενοδοχεία και ταβέρνες .Επίσης ασχολούνται με τον καθαρισμό σπιτιών ,φροντίδα ηλικιωμένων και παιδιών κ.τ.λ.

Όσον αφορά την καθημερινότητά τους τα πρώτα χρόνια μετά την μετανάστευση ,οι δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι γυναίκες μετανάστριες ήταν πολλές. Η δυσκολία στη κατανόηση και στην ομιλία της γλώσσας καθώς και η απουσία της νόμιμης άδειας παραμονής ήταν κάποιες από αυτές που έκαναν την προσαρμογή των γυναικών αυτών ακόμη δυσκολότερη. Επίσης ως προς την αντίληψη

των Αλβανών για το αν οι Έλληνες είναι ρατσιστές ή όχι, φαίνεται ότι πιστεύουν στο σύνολο τους ότι υπάρχει έκδηλος ρατσισμός στην ελληνική κοινωνία. Δεν τους αποδέχεται η κοινωνία και δεν διστάζει να δείξει τη διακριτική της πολιτική και μεταχείριση σε βάρος τους. Εντούτοις, η κοινωνική ένταξη των Αλβανών έρχεται αντιμέτωπη με τρία βασικά στοιχεία έναντι άλλων μεταναστευτικών πληθυσμών. Αυτά είναι τα εξής: η μετανάστευση τους στην χώρα μας δεν έχει βάθος χρόνου, δεν ακολουθούν τις νόμιμες διαδικασίες μετανάστευσης και αυτό έχει αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνική και οικονομική τους ένταξη και, τέλος, προέρχονται από μία χώρα που διαφέρει σε όλα τα επίπεδα από την Ελλάδα, έρχονται λοιπόν με μία διαφορετική κουλτούρα και η ανάπλαση της κουλτούρας τους και η ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία και κουλτούρα είναι ακόμα δυσκολότερη (Μπαγκαβος-Παπαδοπούλου, 2006, σελ.364). Οι ερωτώμενες μας δέχονται ότι υπάρχουν διακρίσεις που τις βιώνουν σε όλες τις πτυχές της ζωής τους και ότι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονταν από τον γηγενή πληθυσμό τις έκανε να νιώθουν ανεπιθύμητες και δυσκόλευε την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.

Με το πέρας των πρώτων δύσκολων χρόνων όμως, τις δυσκολίες που αναφέρουμε παραπάνω διαδέχτηκε μια καλύτερη οικονομική και κοινωνική περίοδος. Πλέον οι γυναίκες μετανάστριες διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα για την νόμιμη παραμονή τους, εργάζονται με τις κατάλληλες συνθήκες και τα προνόμια που δικαιούνται και επίσης οι μισθοί τους είναι ικανοποιητικοί για να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις αυξανόμενες ανάγκες τους.

Αυτή η περίοδος ευημερίας αλλάζει τα τελευταία χρόνια μετά την οικονομική κρίση. Οι δουλειές ολοένα και λιγοστεύουν και οι μισθοί όσων εργάζονται ακόμα μειώνονται αισθητά. Ωστόσο οι γυναίκες του δείγματος μας , ανέφεραν πως, πέρα από τον συναισθηματικό τομέα, δεν έχουν βιώσει ακόμα τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Όσον αφορά στα συναισθήματα που γεννά η οικονομική κρίση στις γυναίκες μετανάστριες , το κυρίαρχο είναι άγχος και ανασφάλεια για το αύριο. Λόγω της οικονομικής κατάστασης της χώρας και όσα παρακολουθούν να διαδραματίζονται γύρω τους ,εκείνες φοβούνται συνεχώς ότι θα χάσουν την δουλεία τους και έτσι βρίσκονται σε ένα διαρκές άγχος για το τι τους επιφυλάσσει το αύριο.

Αντιλαμβανόμαστε πως η οικονομική κρίση δεν έχει τις ίδιες επιπτώσεις στους μετανάστες με αυτές που έχει επιφέρει στο γηγενή πληθυσμό. Αυτό γιατί οι

μετανάστες είναι άνθρωποι που πάντα είχαν περιορισμένο τρόπο ζωής , έχουν βιώσει δεινές οικονομικές καταστάσεις σχεδόν όλη την διάρκεια της ζωής τους και έχουν μάθει να μάχονται καθημερινά για τα προς το ζην. Επομένως η περίοδος αυτή της οικονομικής κρίσης δεν είναι κάτι καινούργιο γι' αυτούς αλλά ένας τρόπος ζωής που ακολουθούν εδώ και χρόνια.

Κλείνοντας, μιλώντας για τα μελλοντικά σχέδια των γυναικών του δείγματος μας, μπορούμε να αντιληφθούμε καλύτερα το γεγονός ότι οι μετανάστες έχουν σχεδόν ενταχθεί στην ελληνική κοινωνία από την επιθυμία τους να μείνουν στην Ελλάδα και την απόρριψη της ιδέας της παλιννόστησης. Οι ερωτώμενες εκμυστηρεύτηκαν ότι εδώ είναι η ζωή τους και εδώ θέλουν να παραμείνουν. Μοναδικός παράγοντας που μπορεί να τους απομακρύνει από αυτή την επιθυμία είναι ο οικονομικός και η πιθανή απώλεια εργασίας, ειδικά τώρα εν μέσω οικονομικής κρίσης. Όσο έχουν εργασία και εξασφαλίζουν τα προς το ζην για την οικογένεια τους, δεν θέλουν ούτε εκείνες αλλά ακόμη περισσότερο ούτε τα παιδιά τους να επιστρέψουν στην Αλβανία ή να μεταναστεύσουν κάπου αλλού. Όλη η οικογένεια ευελπιστεί να παραμείνει στην Ελλάδα και αυτό δείχνει ότι έχουν υιοθετήσει τον ελληνικό τρόπο ζωής και την ελληνική νοοτροπία και το θεωρούν αν όχι αδύνατο, υπερβολικά δύσκολο να ξαναπροσαρμοστούν στην αλβανική νοοτροπία. Μετά από τόσα χρόνια έχουν μάθει να δρουν σαν Έλληνες, έχουν γίνει κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας.

Παρατηρούμε ότι όσον αφορά τουλάχιστον στο δείγμα με το οποίο ασχολήθηκα, η κοινωνική ένταξη των ενήλικων μεταναστών αλβανικής καταγωγής έχει σχεδόν επιτευχθεί καθώς οι περισσότερες ερωτώμενες καταθέτουν ότι αισθάνονται την Ελλάδα σαν δεύτερη πατρίδα τους, δεν θέλουν να φύγουν από αυτήν και λίγες από αυτές δηλώνουν πως βρέθηκαν αντιμέτωπες με ρατσιστικές συμπεριφορές από τους γηγενείς και αυτό τα πρώτα χρόνια . Ακόμα, υποστήριξαν πως τα παιδιά τους, που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, ζουν και μεγαλώνουν σαν Έλληνες και δεν διακρίνουν σε αυτά στοιχεία της αλβανικής κουλτούρας. Συμπεραίνουμε επομένως, ότι η ελληνική κοινωνία έχει αγκαλιάσει τόσο τους ενήλικες όσο και τους νέους μετανάστες και έχει πάψει να φοβάται, να κατακρίνει το διαφορετικό και να το θεωρεί κακό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Φτάνοντας στο τέλος αυτής της εργασίας είναι απαραίτητο να συνοψίσουμε πολύ σύντομα όσα ειπώθηκαν σε αυτήν. Αρχικά, στην εργασία αυτή πραγματοποιήθηκε μία σύντομη ιστορική αναδρομή για το μεταναστευτικό φαινόμενο, αναφέρθηκα στην εξέλιξη και στις αλλαγές της μεταναστευτικής πολιτικής του ελληνικού κράτους και στον τρόπο που αυτό αντιμετώπιζε τις μεταναστευτικές ροές ανά τα χρόνια. Συγκεκριμένα επικεντρώθηκα στην μετανάστευση από την Αλβανία ,χώρα η οποία αποτελεί την καταγωγή του μεγαλύτερου μεταναστευτικού πληθυσμού της Ελλάδας σύμφωνα και με τα στατιστικά στοιχεία που παρέθεσα ενώ δεν παραλείψαμε να περιγράψουμε τις θέσεις εργασίες που αναλαμβάνει ο μεταναστευτικός πληθυσμός και οι μετανάστες αλβανικής καταγωγής συγκεκριμένα.

Σε επόμενο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την γυναίκα μετανάστρια αλβανικής καταγωγής, ξεκινώντας από τα μεταναστευτικά κίνητρα της. Εκείνα στην αρχή αφορούσαν καθαρά την επανένωση της οικογένειας, ενώ με τον καιρό έγιναν και οικονομικά και άρχισαν να εργάζονται και οι Αλβανίδες μετανάστριες. Μιλήσαμε για τις μορφές εργασίας που αναλάμβαναν, που αφορούσαν κυρίως οικιακές εργασίες, γεγονός που παρεμπόδιζε την αναβάθμιση της θέσης τους, γιατί ενώ εισήχθησαν στην αγορά εργασίας, και πάλι η εργασία αυτή της εγκλωβίζει μέσα στο σπίτι.

Στο επόμενο κεφάλαιο κάνουμε λόγο για την οικονομική κρίση στην Ελλάδα δίνοντας αρχικά έναν από τους πολλούς ορισμούς της και στη συνέχεια επεκτεινόμαστε στον αντίκτυπο που έχει η κρίση αυτή στις ζωές των πολιτών της Ελλάδας ,μεταναστών και μη. Επισημαίνουμε κατά κύριο λόγο τον αντίκτυπο που έχει η κρίση αυτή στον ψυχολογικό-συναισθηματικό τομέα του ατόμου με επακόλουθες συνέπειες και στους υπόλοιπους τομείς.

Στη συνέχεια προχωράμε στην μεθοδολογία της έρευνας αναλύοντας τον τρόπο με τον οποίο έγινε η συλλογή των δεδομένων και η ανάλυση τους για να καταλήξουμε στα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήσαμε στις γυναίκες μετανάστριες αλβανικής καταγωγής.

Στο επόμενο κεφάλαιο παραθέτουμε τα αποτελέσματα της έρευνας έτσι όπως διεξήχθησαν μετά από την ανάλυση των λεγομένων των συνεντευξιαζόμενων γυναικών μεταναστριών. Αρχικά επιβεβαιώνουμε μέσα από τα λεγόμενα των ερωτώμενων ότι ο κύριος λόγος που τις οδήγησε στη μετανάστευση είναι η επανένωση της οικογένειας τους καθώς ο σύζυγος τους είχε καταφθάσει στην Ελλάδα αρκετά χρόνια πριν με σκοπό την εύρεση εργασίας και την αναζήτηση μιας καλύτερης ποιοτικά ζωής.

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στα δύσκολα πρώτα χρόνια των γυναικών αυτών στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν κυρίως στον εργασιακό τομέα λόγω της αδυναμίας τους να μιλήσουν και να κατανοήσουν την ελληνική γλώσσα, τον προσωρινό τους εγκλεισμό στο σπίτι λόγω της απουσίας της νόμιμης άδειας παραμονής και την ρατσιστική αντιμετώπιση από τον γηγενή πληθυσμό. Ο εργασιακός τομέας, οι δουλειές με τις οποίες απασχολήθηκαν οι γυναίκες μετανάστριες, οι συνθήκες εργασίας και η αντιμετώπισή τους από τους εργοδότες είναι σημεία που κάνουμε εκτενή αναφορά σε αυτά.

Ακολουθεί εκτενής αναφορά στην καθημερινότητα των γυναικών μεταναστριών τα τελευταία χρόνια μετά την οικονομική κρίση και πως η τελευταία έχει αλλάξει τις ζωές τους. Σύμφωνα με τα λεγόμενα των γυναικών του δείγματος μας η οικονομική κρίση έχει επιφέρει κάποιες αλλαγές στον εργασιακό τομέα, οι δουλειές έχουν λιγοστέψει και οι μισθοί έχουν μειωθεί αισθητά όμως οι αλλαγές στον τρόπο ζωής τους δεν είναι μεγάλες. Οι μετανάστες βιώνουν τις αρνητικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης κυρίως στον συναισθηματικό τομέα, νιώθουν έναν συνεχές φόβο και μια ανασφάλεια για το τι τους επιφυλάσσει το αύριο.

Συμπερασματικά, μπορώ να καταλήξω ότι οικονομική κρίση δεν έχει επιφέρει πολλές αρνητικές συνέπειες στον μεταναστευτικό πληθυσμό γιατί οι μετανάστες είναι μια ομάδα ανθρώπων που αναλαμβάνουν οποιαδήποτε εργασία προκειμένου να εξασφαλίσουν τα προς το ζην. Επίσης, είναι άνθρωποι που έχουν γαλουχηθεί σε αυτόν τον περιορισμένο τρόπο ζωής που πρέπει να ακολουθήσουν αυτή την χρονική περίοδο λόγω της οικονομικής κρίσης, επομένως δεν είναι κάτι διαφορετικό γι' αυτούς. Εκείνο όμως που τους φοβίζει είναι η αβεβαιότητα για το αύριο, η ανασφάλεια, συναισθήματα τα οποία καταλάμβαναν πρώτη θέση στις ζωές τους πρωτίτερα. Το κυριότερο όμως από αυτά τα συναισθήματα είναι πως οι

μετανάστες νιώθουν ότι δεν ανήκουν πουθενά, νιώθουν μετέωροι ανάμεσα στα σύνορα , εγκλωβισμένοι να αντιμετωπίσουν τις όποιες δυσκολίες παρουσιαστούν εδώ μη έχοντας την δύναμη να εγκαταλείψουν τα πάντα για δεύτερη φορά. Παρά το γεγονός ότι η Αλβανία αποτελεί την πατρίδα τους , για τους περισσότερους εάν όχι όλους η επιστροφή τους εκεί σηματοδοτεί μια νέα ζωή την οποία πρέπει να ξεκινήσουν από το μηδέν. Σημαντικό όμως για την ζωή τους στην Ελλάδα είναι ότι το ελληνικό κράτος και η ελληνική κοινωνία έχει σημειώσει τεράστια πρόοδο στη στάση της με τους μετανάστες και φαίνεται να τους αποδέχεται με την πάροδο των χρόνων και να παραγκωνίζει πλέον ρατσιστικές και ξενοφοβικές αντιδράσεις προς τους αλλοδαπούς. Έτσι, επιταχύνεται η ένταξη των μεταναστών και οφείλουμε να πούμε ότι ήδη έχει επιτευχθεί σε σημαντικό ποσοστό εάν αναλογιστούμε ότι οι περισσότεροι θεωρούν την Ελλάδα δεύτερη πατρίδα τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Breakwell Glynis, «Η συνέντευξη», μετάφραση-επιμέλεια: Κάντας Αριστοτέλης, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1995.
- Braun,V.and Clarke,V.2006:Using thematic analysis in psychology : Qualitive Research in Psychology. University of Auckland and University of the West of England
- Chatzidaki,A.and Maligkoudi,C.2012: Family language policies among Albanian immigrantats in Greece: International Journal of Bilingual Education and Bilingualism. University of Crete, Rethumnon Greece
- Έμκε-Πουλοπούλου Ήρα, «Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα», τόμος Α', εκδόσεις: Βογιατζή, 2009.
- Hatziprokopiou,P.2003: Albanian immigrants in Thesalloniki,Greece: Processes of Economic and Social Incorporation 6,1033-1057
- Καβουνίδη Τζένη, «Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών», παρατηρητήριο απασχόλησης, ερευνητική-πληροφορική ΑΕ., Αθήνα 2003,.
- Καβουνίδη Τζένη, Λιανός Θεόδωρος, Κόντης Αντώνης, Φακιολάς Ρωσσέτος, «Μετανάστευση στην Ελλάδα, εμπειρίες, πολιτικές, προοπτικές» τόμος Α, εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, Αθήνα, 2008.

- Καβουνίδη Τζένη, Νικολακοπούλου-Στεφάνου Ηρώ, Καρύδης Βασίλης, Στυλιανούδη Μ.-Γ. Λίλυ, «Μετανάστευση στην Ελλάδα, εμπειρίες, πολιτικές, προοπτικές» τόμος Β, εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, Αθήνα, 2008.
- Λαμπριανίδης Λόης- Λυμπεράκη Αντιγόνη με τη συνεργασία των Τήνιου Πλάτωνα και Χατζηπροκοπίου Πάνου, «Αλβανοί μετανάστες στην Θεσσαλονίκη, διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας», εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2001.
- Λυμπεράκη Αντιγόνη- Πελαγίδης Θεοδωρής, «Ο φόβος του ξένου στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη», εκδόσεις Πόλις, 2000.
- Maroukis, T. 2013: Economic crisis and migrants' employment: a view from Greece in comparative perspective. Department of Social and Policy Sciences, University of Bath
- Μπάγκαβος Χρήστος και Παπαδοπούλου Δέσποινα, «Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2006.
- Παρασκευόπουλος Ν. Ιωάννης, «Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας», τόμος Β', Αθήνα, 1993.
- Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη & συνεργάτες, «Οικονομικές μετανάστριες στην Ελλάδα- διαπολιτισμικότητα και εκπαίδευση», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2007.
- Ρομπόλης Γ. Σάββας, «Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα, απολογισμοί κα προοπτικές», εκδόσεις Επίκεντρο, 2007.

- Τριανταφυλλίδου Άννα και Μαρούκης Θάνος, «Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα», εκδόσεις Κριτική, επιστημονική βιβλιοθήκη, 2010.

- Ψημμένος Ι.(2006): «Η κοινωνική διάσταση της εργασίας των μεταναστριών» στο Μπάγκαβος Χρήστος και Παπαδοπούλου Δέσποινα (επιμέλεια) «Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2006.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνεντευξιακός οδηγός

1. Πόσα χρόνια βρίσκεστε στην Ελλάδα;
2. Ποιο γεγονός σας έκανε να μεταναστεύσετε σε άλλη χώρα και συγκεκριμένα στην Ελλάδα ;
3. Τι άλλαξε για σας όταν μετακινηθήκατε ;
4. Πως θα περιγράφατε την καθημερινότητά σας τα πρώτα χρόνια
5. Εργασθήκατε εξ'αρχής ή εργαζόταν μόνο ο σύζυγος σας
6. Τι δουλειές έχετε κάνει ?
7. Πως ήταν οι συνθήκες εργασίας ,είχατε σωστή μεταχείριση από τους εργοδότες;
8. Άλλαξαν οι συνθήκες αυτές μετά την κρίση ;
9. Τι έχει αλλάξει στην καθημερινότητά σας τα τελευταία χρόνια που η Ελλάδα βιώνει την οικονομική κρίση;
10. Τι σας κάνει να παραμένετε στην Ελλάδα παρά τις δυσκολίες;
11. Πως σκέπτεστε το μέλλον σας, το φαντάζεστε στην Ελλάδα ή στην Αλβανία;
12. Με τι θα παρομοιάζετε την εμπειρία σας αυτή της μετανάστευσης;